

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Povinnosti dětí v předškolním věku

Vypracovala: Lucie Maněnová

Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 16. března 2017

Lucie Maněnová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala především mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Evě Svobodové za její podnětný a obohacující přístup, cenné rady, diskuze, ochotu, povzbuzování, všestrannou podporu a laskavost. Poděkování patří i mé rodině, která mi byla oporou a vytvořila podmínky pro vypracování mé bakalářské práce. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat mateřským školám, které mi umožnili realizovat rozhovory s dětmi, ale také rodičům dětí, kteří se aktivně podíleli na vyplnění dotazníků.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá ujasněním a ukotvením pojmu povinnost ve vztahu k předškolnímu dítěti. Práce je dělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na definování pojmu povinnost a jeho postavení ve vzdělávacím procesu předškolního dítěte. V praktické části jsou představeny názory dětí na domácí povinnosti dětí, které byly získány kvalitativním výzkumem na toto téma s dětmi ve věku od pěti do sedmi let, dále názory rodičů dotazovaných dětí, které jsou získány výzkumem kvantitativním. Výsledky výzkumů byly porovnány s teoretickými poznatky. Cílem práce je zjistit, jestli mají děti předškolního věku již své „povinnosti“ a jaký význam jejich existence či absence dětem přináší.

Klíčová slova: důležitost povinnosti, nevhodné povinnosti, odměna, povinnost dítěte, povinnost v domácnosti, povinnost, trest, vhodné povinnosti

ABSTRACT

Bachelor thesis is dealing with clarification and fixation of the concept of responsibility in relation to child in preschool age. The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part is focused on conceptualization of phenomenon responsibility and its role in the educational process of preschool children. The practical part is presenting the views of children on their home responsibilities. These views were firstly examined through qualitative research, which was done with children of the age among five and seven years. Secondly, through opinions of parents of interviewed children, which were obtained by quantitative research. The results of the researches were compared with the theoretical knowledge. The aim of this work was to find out if children in preschool age do have their responsibilities and what brings the importance of their existence or absence to them.

keywords: responsibilities, punishment, reward, household, upbringing

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 POVINNOST	9
1.1 Pojem povinnost	9
1.2 Právní povinnost	9
1.3 Rodičovská odpovědnost.....	9
1.3.1 Trvání rodičovské odpovědnosti.....	10
1.3.2 Rozsah rodičovské odpovědnosti	10
2 POVINNOSTI DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	11
2.1 Historie	11
2.2 Důležitost povinnosti pro děti předškolního věku	11
2.3 Přetěžování.....	13
3 ŘÁD A PRAVIDLA V RODINĚ	14
3.1 Partnerský přístup.....	14
3.2 Laskavá důslednost	14
3.3 Nácvik nebo hra	15
4 VHODNÉ A NEVHODNÉ POVINNOSTI PRO DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	17
4.1 Úkoly přijatelné pro dvou až pětileté děti	17
4.2 Nevhodné činnosti pro děti předškolního věku	18
5 SCHOPNOST DĚTÍ PLNIT POVINNOSTI	19
5.1 Každodenní pohoda nebo samostatné dítě	19
5.2 Mami potom, teď se mi nechce	19
5.3 Význam existence či absence povinností dětí.....	20
5.3 Kdo bude první.....	20
5.4 Hlavu vzhůru	20
6 MOTIVACE K PLNĚNÍ POVINNOSTÍ	21
6.1 Vnitřní motivace	21
6.1.1 Já sám nebo musím.....	22
6.1.2 Budování vnitřní motivace	22

6.1.3	Vnitřní motivace v praxi	22
6.2	Vnější motivace.....	23
7	METODY PODPORUJÍCÍ PLNĚNÍ POVINNOSTÍ	24
7.1	Tresty.....	24
7.1.1	Podstata trestu	24
7.1.2	Zvyk nebo slabost	24
7.1.3	Sociální tresty	25
7.1.4	Psychické tresty	25
7.1.5	Fyzické tresty	27
7.2	Odměny	28
7.2.1	Co je a co není odměna	28
8	PROČ MÁ MÍT DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU POVINNOST V DOMÁCNOSTI	30
8.1.1	Sociální a morální důležitost.....	30
8.1.2	Co se v mládí naučíš	31
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	32
9	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	32
9.1	Cíl výzkumného šetření	32
9.2	Příprava a realizace výzkumného projektu.....	32
9.3	Metody výzkumného šetření	33
9.4	Charakteristika výzkumného souboru.....	34
9.5	Shromáždění výzkumných dat	35
9.6	Rozhovor s dětmi	35
10	VYHODNOCENÍ	39
10.1	Kvalitativní výzkum	39
10.2	Kvantitativní výzkum.....	50
11	Diskuse	54
	ZÁVĚR.....	56
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57
	SEZNAM PŘÍLOH	60

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je ujasnění a ukotvení pojmu povinnost ve vztahu k předškolnímu dítěti. Záměrem práce je zjistit, zda děti předškolního věku mají již „své povinnosti“ a jaký význam jejich existence či absence dětem přináší. Výběr tématu ovlivnila má osobní zkušenost, jelikož jsem se s řešením domácích povinností předškolního dítěte osobně setkala u svých sestřenic. Považuji jej za aktuální, avšak společnost se nad potřebností povinností podle mého názoru málo zamýšlí. Byla bychom velmi potěšena, kdybych mou práci dokázala, že děti nejsou podceňovány a mají své povinnosti. Právě touto prací bych chtěla upozornit nejen rodiče, ale také pedagogy mateřských škol, že dítěti můžeme plně důvěřovat v plnění určité povinnosti, kterou má uloženou. Chtěla bych si také pomoci výzkumu odpovědět na otázku, zda-li jsou děti podceňovány nebo naopak přetěžovány a jestli „své povinnosti“ plní či neplní.

Práce je rozdělena do dvou částí, a to do části teoretické a praktické.

Teoretická část je zaměřena na definici pojmu povinnost v obecném znění a především na jeho postavení ve vzdělávacím procesu u předškolního dítěte. Hlavním tématem této části je povinnost dítěte z různých pohledů, které vymezím a následně je podrobím analýze. Zmíním různá úskalí, která vytyčováním povinností u předškolního dítěte mohou bránit v efektivitě plnění určité povinnosti nebo jako budoucí nepostradatelné postupy. Právě v závěru teoretické části se zaměřím na otázku. - Proč má mít dítě předškolního věku povinnosti v domácnosti? Zde se zaměřím zejména na poznatky, které ovlivní budoucnost dítěte související s povinnostmi.

V části praktické zmapuji názory dětí a rodičů na domácí povinnosti. S dětmi od pěti do sedmi let povedu dialog pomocí strukturovaného rozhovoru. Anonymní dotazníky budou vyplňovat i rodiče, získám tak cenný materiál k následujícímu zpracování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POVINNOST

1.1 Pojem povinnost

Podle *Velkého naučného slovníku* se uvádí, že povinnost je:

- Etická kategorie, která vyjadřuje specifický morální vztah, morální úkol individua v konkrétních podmínkách a situacích.
- Z objektivního hlediska lze povinnost chápat jako nutnost nějakého konání, stanovená etickou normou.
- Z hlediska subjektu vyjadřuje povinnost morální závaznost respektovat stanovenou normu a jednat podle ní (Velký naučný slovník 1999).

1.2 Právní povinnost

O právní povinnosti se můžeme dočíst ve *Velkém naučném slovníku*, kde je právní povinnost definována takto:

- Chování předepsané subjektu právní normou jako nutné, závazné.
- Základní druhy povinností právních jsou vymezeny již v římském právu něco dát, něco konat, zdržet se konání, něco strpět (Velký naučný slovník 1999).

1.3 Rodičovská odpovědnost

Je odpovědností, která zahrnuje povinnosti a práva rodičů vztahující se k péči o dítě, hlavně v zabezpečení dítěte v následujících oblastech: zdraví, tělesný, citový, rozumový, mravní vývoj. Dále v ochraně dítěte, udržování osobního styku s dítětem. Dodržování osobního styku s dítětem je velmi důležité hlavně v rodinách rozvedených a tam, kde dítě nežije v jedné domácnosti s rodiči. Mimo jiné povinnosti zahrnuje rodičovská odpovědnost zajišťování edukace a také v určení stálého bydliště, ve kterém dítě bude doma (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

1.3.1 Trvání rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost vzniká narozením a zaniká úplným osamostatněním (plná svéprávnost) dítěte. Trvání a rozsah odpovědnosti může upravit pouze soud (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

1.3.2 Rozsah rodičovské odpovědnosti

Rozsah rodičovské odpovědnosti mají oba rodiče stejný. Rodiče jsou z hlediska obsahu rodičovské odpovědnosti v rovnoprávném postavení bez ohledu na to, jakým způsobem jejich rodičovství vzniklo. Není podstatné, zda jsou rodiče manželé nebo žijí jako nesezdaný pár, či zda došlo k určení otcovství souhlasným prohlášením nebo osvojením (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

2 POVINNOSTI DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

„Může být malé dítě již zodpovědné za některé domácí práce, nebo ho mám pouze do prací zapojit, ale smířit se s tím, že ne všechno bude uděláno „pořádně“? ”(Reichlin, Winkler 2007 s. 114).

„Jako rodiče nezapomínejte na to, že dítě, které si hraje, vlastně pracuje.” Toto heslo zmiňuje Hallowell v knize Šťastné dítě šťastný dospělý (Hallowell 2016 s. 84).

Heslo Hallowella potvrzuje i výrok Liedloff, která říká, že *„Předmětem dětských aktivit je především rozvoj samostatnosti. Poskytovat mu méně nebo více pomoci, než potřebuje, většinou tento cíl máří”* (Liedloff 2007 s. 98).

2.1 Historie

V této souvislosti Reichlin uvádí historický fakt, že ještě před šedesáti lety téměř všechny děti v domácnosti z velké části pomáhaly. Brali to jako samozřejmost, nikoli jako možný přivýdělek. V dnešní době už to není úplnou samozřejmostí. Pokud ovšem dětem přidělíme práci v domácnosti, přiměřenou jejich věku cítí se pak důležitější. Zpočátku budeme mít více práce, ale v dlouhodobém horizontu nám přidělení povinnosti přinese ovoce, jelikož dítě z takového „učení“ snáze těžší do budoucna. Uvědomí si svoji hodnotu v rodině tím, že bude vykonávat vlastní úkoly (Reichlin, Winkler 2007).

Povinnosti v domácnosti, na které si někteří mohou pozvat paní na pomoc v domácnosti, nazývá Morrish jako *povinnosti rutinní*. Morrish si pod pojmem *rutinní* představuje něco nepříjemného, nudného a zdlouhavého. Uvádí, že rutinní povinnosti jsou důležité. Zdůrazňuje důležitost rutinních povinností. Pro další rozvoj dítěte je nezbytné si na ně navyknout (Morrish 2003).

2.2 Důležitost povinnosti pro děti předškolního věku

Mertin pojednává o povinnostech v domácnosti ve své knize *Ze zkušeností dětského psychologa*. Zde zmiňuje potřebnost drobných povinností v domácnosti od útlého věku, tím je myšleno již od dvou či tří let dítěte (Mertin 2015).

Dítě své povinnosti nebo činnosti plnit pokaždé nezvládá nebo se nechá lehce rozptýlit. Je to podmíněno tím, že si neumí uvědomit důležitost a potřebnost jejich plnění. Nerozlišuje mez jednotlivými identifikátory, např. dnes, zítra, pozítří, ať je hezky či ošklivě, zima či horko nebo když se nám nechce. V tomto případě hraje důležitou roli rodič, který by měl dítěti pomoci překonat omrzení, nechuť nebo ztrátu zájmu. Mertin v tomto případě doporučuje použít jemného nátlaku formou vysvětlení, jako příklad uvádí: „*Přece není možné, aby se králíček trápil hladý jen proto, že se ti nechce dojít pro trávu*“ (Mertin 2015 s. 103). Není nutné ani možné, aby dítě svou povinnost plnilo stále s radostí a nadšením. Vždy záleží na momentální situaci a okolnostech, ve kterých se právě ocitneme.

Pekařová je názoru, že dítě žije většinu svého času s matkou a mělo by poznávat matku i v jiných souvislostech, než doposud, jako bylo například vaření, praní a uklízení. V jiných souvislostech je myšlena práce, jako (zaměstnání matky), námaha (překonávání nechuti), ale také radost z vykonané práce, z vlastních sil a vlastního díla (Pekařová 1995).

Pekařová se mimo jiné zamýšlí i nad tím, že život v dnešní době dětem nabízí jen málo možností, jak pomáhat v domácnosti a matce při její činnosti. Poukazuje také na fakt, že v domácnostech se hojně využívá moderní technologie usnadňující běžné domácí práce, díky které jsou věci brzy hotové a dítě často nechápe souvislosti jednotlivých činností a jejich postupy. Nejedná se pouze o práci v domácnosti a činnosti matky, ale také o povolání otců, které je nyní jen zřídka kdy prováděno před očima dětí. Pekařová to vnímá jako odcizení našeho života od stávajícího, ve kterém musíme hledat náhradu za činnosti, ve kterých dítě může mít svou roli a pomáhat (Pekařová 1995).

V jednom z příkladů, který zmiňuje Pekařová v knize *Děti jsou hosté, které hledají cestu* upozorňuje na fakt, že mnoho rodičů považuje své děti za velmi malé, a proto nejsou schopné například obsluhovat různé přístroje, které jsou v dnešních domácnostech velmi četné nebo pomáhat při běžných denních činnostech. Myslím si, že tento fakt je velmi aktuální (Pekařová 1995).

2.3 Přetěžování

Reichlin uvádí, že důležité je si uvědomit, že nelze děti přílišně zatěžovat, jelikož nebudou schopni dokončit ani jednu z povinností. Je tedy potřeba zapojit celou rodinu do výběru či plnění úkolů a společně domluvit odměny a postihy, v případě splnění či nesplnění úkolů. Rozdělení domácích prací přispívá k postupnému vývoji pozitivní pracovní morálky a utužuje pocit osobní zodpovědnosti, stejně jako hrdosti a sounáležitosti (Reichlin, Winkler 2007).

„Většina matek a otců má sklon přivlastňovat si mnoho problémů svých dětí. Tímto přístupem působí sobě i dětem zbytečné trápení, přispívající ke zhoršování svých vztahů s dětmi a promarní nespočet příležitostí stát se dítěti účinnou oporou“ (Gordon 2012 s. 73).

3 ŘÁD A PRAVIDLA V RODINĚ

„Že by dítě, které je dostatečně milováno, dělalo vždycky to, co je třeba, to je iluze.“

Uvádí ve své publikaci S dětmi chytře a moudře Pavel Říčan (Říčan 2013 s. 25).

Dále se pozastavuje nad faktem, že pravidla jsou v každé rodině jiná. Je důležité, aby byla pravidla tvořena na míru, proto by tedy pravidla měla být tvořena tzv. „na míru“ rodině. Při sestavování pravidel je nezbytné, aby se na nich podíleli všichni členové rodiny. Hlavně pak na následcích, které vyplynou z nedodržení smluvených pravidel (Říčan 2013).

3.1 Partnerský přístup

Kopřiva nezmiňuje přesná pravidla a řád, ale pozastavuje se nad přístupem, který je příjemný pro dítě i rodiče. Má na mysli přístup partnerský. *„Ten není nejen možný, ale i nutný pro to, aby z dětí vyrostli kompetentní a zodpovědní lidé, schopní řešit problémy dnešního světa“* (Kopřiva 2008 s. 14). Domníváme se, že ke svým dětem přistupujeme jako k partnerovi, ale nenechme se mýlit. Slovy můžeme vyznávat partnerství, avšak ta nejsou vše. Mnohem důležitější jsou činy, které v mnoha případech popíráme. Tento výsledek se objeví tehdy, když schází porozumění smyslu partnerského přístupu a jeho nenahraditelnosti (Kopřiva 2008).

V posledních letech se rozšířil trend, že maminka dětem posluhuje a dítě nemá možnost udělat něco samo. Pokud se o to pokusí, je pokárán. Neměli bychom jim posluhovat. Děti jsou velmi schopné, i když nám mnohdy činnost přijde pro dítě náročná. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že bychom neměli posluhovat žádnému členu rodiny. Je třeba zavést určitá pravidla hned na začátku a postupně vybudovat řadu návyků, stereotypů. Bylo by vhodné, dalo by se říci nutností, chovat se k dítěti a jednat s ním laskavě, v určitých mezích klidně, ale důsledně (Říčan 2013).

3.2 Laskavá důslednost

Pekařová se zabývá pojmem „laskavá důslednost“, která spočívá v klidném, pevném, respektujícím jednání. Ve své publikaci *Jak žít a nezbláznit se* uvádí mnoho

příkladů „laskavé důslednosti“, které poukazují na nesprávnou důslednost, a následně je převádí do správného jednání.

Jako příklad uvádí následující případ:

Máma křičí: „Stůj!“ Dítě běží dál, Máma opět křičí: „Počkej, až tě chytím, tak uvidíš!“ Nakonec ho chytí a dítě má něco vidět. Nevidí nic jen pochopí, že jde o prázdné řeči-řeči-řečičiky, a naučí se neposlouchat.

Tento příklad převádí Pekařová takto:

„Dítě utíká z chodníku, máma mlčí a vybíhá. Doběhne dítě, uchopí jeho ruku a vrací se zpět se slovy: „Tak a teď to uděláme správně.“ Nekřičí je klidná, chová se pohodově“ (Pekařová 2006 s.17).

Pekařová také upozorňuje na využívání nesprávné důslednosti, která je plná křiku, zákazů vyslovených z druhé místnosti bytu nebo od televize. Tento přístup chování dítěte zázračně nezmění a ke všemu ho učíme agresi, vzdoru a dříve nebo později se bude vzpouzet k takto předkládaným pokynům (Pekařová 2006).

3.3 Návčik nebo hra

Každá činnost potřebuje návčik. Touto skutečností se zabývá Hallowell a upozorňuje na zvládnutí a četnost návčiků činností, úkolů a s tím spojené disciplíny. Dítě po zvládnutí určitého množství návčiků zažije pocit dokonale zvládnutého úkolu. Hallowell upozorňuje na potřebu disciplíny, ale ta není myšlena jako pruda ambiciozních autoritářsky založených rodičů, ale jako navedení k určitému uspořádání dne bez výčitek. Disciplínu lze podat dětem i jako prostředek k získání svobody a rozvinutí zájmů. To znamená správně naplánovaný a uspořádaný den musí být a mám více volného času na svou zábavu. Důležité je v tomto směru porozumět základnímu faktu a to, že praxe a disciplína je jakýsi most mezi hrou a výborným zvládnutím určité činnosti. Podle Hallowellova názoru je lepší nechat činnost plynout opakovaně, než dítěti stále připomínat, co má a nemá dělat a také ho kontrolovat. Je vhodné, ba naopak potřebné povzbuzovat dítě v každém návčiku dané činnosti či disciplíny (Hallowell 2016).

Reichlin zmiňuje. „*Využijte sílu rutiny*“. Zavádí například pravidlo stanovit si určitý den, čas, kdo, co, kde bude dělat na velký úklid. Odpadne následné dohadování, složité plánování a shánění členů rodiny, kteří už mají jiný program. Práce ve skupině je pro dítě velmi přitažlivá a své úkoly bude dělat s radostí. Dále je vhodné stanovit termíny, kdy mají být povinnosti splněny. Je nezbytné formulovat povinnosti tak, aby dítě motivovala, nikoli odradila (Reichlin, Winkler 2007). „*Co myslíš, stihneš dát ty hračky do krabice, než obleču brášku?*“ (Reichlin, Winkler 2007 s. 115).

Většina činností a povinností vyplyne sama přímo ze hry. Jedná se o činnosti, které jsou pro dítě přitažlivé, ze kterých je nadšené, oddané nebo si je přeje. Nacvičování a disciplína vedená přes tyto činnosti má trvalejší charakter. Na rozdíl od těch, do kterých se dítě cítí tlačeno, má strach z trestu po vykonání nebo je již bezmyšlenkovitě poslušné (Hallowel 2016).

„*Nelze vychovávat autoritativně a pak očekávat, že se děti budou chovat demokraticky*“ (Kopřiva 2008 s.9). Autor zdůrazňuje vymezování hranic za nezbytné pro výchovu. V rodinách, kde hranice nejsou jasné a pevné, Kopřiva upozorňuje na ztrátu pocitu bezpečí dítěte v rodině. Pokud děti vnímají nestálost hranic, může v nich vzbuzovat pocit nejistoty, úzkosti, reakce na nestálost hranic až agresivní projev dítěte. Výše zmíněné shrnuje Kopřivovo pojetí, že nemáme vytvářet hranice pro děti, ale s dětmi.

4 VHODNÉ A NEVHODNÉ POVINNOSTI PRO DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

4.1 Úkoly přijatelné pro dvou až pětileté děti

Mezi základní úkoly, které je dítě předškolního věku schopno splnit řadíme tyto:

- Dojít pro poštu a pro noviny do schránky (v rodinném domě).
- Na stůl dát každému ubrousek.
- Nalít čistou vodu zvířeti.
- Roztřídit odpadky k recyklaci.
- Utřít prach z nábytku.
- Špinavé oblečení dát do koše na prádlo.
- Pomoci poskládat prádlo.
- Roznést vyžehlené prádlo každému členovi rodiny.
- Vyčistit zrcadla a okna pomocí stěrky a rozprašovače s vodou, u dětí velmi oblíbené (Reichlin, Winkler 2007 s. 115).
- Přinášet a odnášet lehké věci.
- Zasévat semínka na zahradě.
- Samostatně se oblékat.
- Vyřizovat jednoduché vzkazy.
- Umývat umyvadlo.
- Vyřizovat menší nákupy.
- Krmit domácí zvířata a udržovat jejich obydlí v čistotě (Cordula Nussbaum 2006 s.74).

„Dětská zvědavost a touha dělat věci samo definují jeho schopnost učení, aniž se musí obětovat byť jen část jeho celkového vývoje. Vedení může jen vyzvednout jeho jisté schopnosti na úkor jiných, ale nic nemůže pozvednout celé spektrum jeho schopností nad jeho vnitřní limity“ (Liedloff 2007 s. 99).

Nejlepší je podle Liedloff dítěti nic nenabízet vědomě. Tuto skutečnost považuje za nejdůležitější moment v rozvoji dítěte. Dospělý dítěti nevěnuje při své každodenní práci speciální pozornost. Naopak dítě neustále pozoruje dospělého, od kterého se učí pozorováním a následně to co odpozoruje, zkouší (Liedloff 2007).

4.2 Nevhodné činnosti pro děti předškolního věku

Existují také činnosti, které nejsou vhodné zadávat předškolním dětem. Nejčastěji mezi ně řadíme:

- Práce s různými chemikáliemi – saveno, čisticí prostředky na koupelny, kuchyně atd.
- Manipulace s těžkými břemeny, jako např. bývají těžké vysavače, kýbl plný vody nebo přeplněný odpadkový koš.

Cordula Nussbaum uvádí činnosti vhodné pro děti až od dvanácti let:

- Sekání trávy.
- Příprava jednoduchého jídla.
- Dát prádlo do pračky, vyprané pověsit.
- Nakupovat (Cordula Nussbaum 2006 s. 74).

Podle výroků Liedloff v knize *Koncept kontinua* je zřejmé, že děti mají neustálou potřebu s něčím manipulovat, něco „kutit“, když dospělý činnost dělá na denním pořádku. Liedloff uvádí, že střepů moc nebude, když holčička stojí na židli a umývá nádobí, pokud matka katastrofu střepů nebude očekávat. Nevhodnost činností pro ni nemá žádnou hranici. Jen se zmiňuje o malých dětech, které si nedokáží vyrobit nástroj. Přestože dostanou nástroj od dospělých, za následnou manipulaci nesou odpovědnost samy. Jak už jsem se zmiňovala výše, mnoho rodičů je velmi překvapeno, co vše dítě dokáže zvládnout, pokud mu dají velkou dávku důvěry. Bohužel v dnešní společnosti je strach plný předsudků natolik zakořeněný, že není jednoduché se z něho vymanit (Liedloff 2007).

5 SCHOPNOST DĚTÍ PLNIT POVINNOSTI

5.1 Každodenní pohoda nebo samostatné dítě

Lacinová se zmiňuje o problematice plnění povinnosti takto. Některé povinnosti jsou pro dítě i velmi nepřítažlivé a neoblíbené, jako např. úklid hraček, jít spát (Lacinová 2008).

„Dítě pracuje pomaleji než dospělý, často něco zkazí, nemá výdrž, musíme mu práci připomínat, vyžaduje každou chvíli naši asistenci, máme strach, aby si něco neudělalo, než mu to vysvětlíme, máme to udělané dvakrát“ (Mertin 2015 s. 104).

Musíme si rozmyslet, jestli si chceme užívat každodenní pohody, mít doma nesamostatné dítě, ale splnění povinností bude pravděpodobně provázet vzdor a časté připomínání. Tím že občas obětujeme rodinnou pohodu a povinnost necháme dítě splnit samo dítě, učíme jej pravidelnému plnění povinnosti. Tímto postupem budujeme schopnost vykonávání některých běžných činností bez přemýšlení a automaticky (Lacinová 2008).

5.2 Mami potom, teď se mi nechce

Dále se Lacinová zamýšlí nad tím, jak si pomoci při vykonávání nepřítažlivých činností. Při nepříjemné, nežádoucí a nepřítažlivé práci uplyne čas rychleji a příjemněji, když můžeme přemýšlet nad něčím odlišným, než nad tím, co vykonáváme za „nepříjemnou“ činnost. Proto si k žehlení mnoho z nás pouští televizi nebo rádio. Pomáhá to nám, tak proč by to nemohlo pomoci dětem? Když si k neoblíbené činnosti, na kterou není potřeba se plně soustředit, pustí oblíbenou hudbu nebo pohádku, povzbudí je to k činnosti a půjde jim to lépe. Pokud úkol není plněn dle našich představ, udělejme vstřícný krok a zapojme se do činnosti s dětmi. Děti tím potěšíme, povzbudíme a nebudou se cítit, že jsou na vše samy (Lacinová 2008).

Podle Reichlin je vhodné zadávat dětem několik jednoduchých úkolů v určitém časovém úseku, aby vykonání povinnosti bylo co nejlepší a dítě nemuselo být ve stresu, z důvodu, že na něco zapomnělo nebo nestihlo udělat pořádně. Pokud dítě úkol nezvládá, rodič by mu měl být v tuto chvíli pomocníkem (Reichlin, Winkler 2007).

5.3 Význam existence či absence povinností dětí

Postoj k povinnostem dětí Pekařové je, že dítěti zadáváme takové povinnosti, které splní bez větších problémů, především kvůli sebevědomí a duševnímu zdraví. Dále upozorňuje, že je vhodné dítěti povolit pomáhat a to při jakékoli činnosti, kterou vykonáváme. Získá tak pocit, že je potřebné a pro nás důležité. Kromě toho jsou činnosti s námi sdílené výbornou příležitostí ke cvičení smyslů a zručnosti (Pekařová 1995). U toho se zastavuje i Nussbaum. Dokládá, že v mnoha rodinách se rodiče udivují na tím, čeho jsou děti schopné v domácnosti. Hodnotí také rozdíly přístupů rodičů dříve a nyní. Dříve maminka nebo tatínek dítěti nařídili, co má udělat nebo co je potřeba udělat, v dnešních rodinách se rodiče snaží, aby se do rozhodování o potřebných povinnostech zapojovala celá rodina. V tomto způsobu se děti cítí brány vážně.

Nové úkoly s dětmi procvičujeme nejlépe pomocí hry nebo společnou činností. Když si při procvičování budou moci vzít pomůcky jim určené jako např. dětské košťátko s lopatkou, bude pro ně povinnost mnohem zábavnější (Nussbaum 2006).

5.3 Kdo bude první

S volbou činností bychom měli nakládat opatrně, aby se naše snaha neuchýlila jiným směrem a dítě s námi nezačalo manipulovat. Dítě je velmi soutěživé, což je dáno přirozeným vývojem. Jak tvrdí Reichlin je potřeba, aby dítě občas zažilo soutěž. Ta se může týkat čehokoliv - např. kdo jak zamete, kdo dřív utře prach atd. Musíme být však na pozoru, aby veselá soutěž nevyvolala nepříjemné pocity dítěte. Nikomu z nás se nelíbí, když nám někdo stojí za zády a kontroluje nás. To samé může cítit i dítě, proto je na místě nechat ho dělat nějaké pro něj přiměřené úkoly naprosto samostatně, jen ho namátkou zkontrolujeme, jestli je vše v pořádku (Reichlin, Winkler 2007).

5.4 Hlavu vzhůru

„Není jen jeden rodič, který se diví, proč si tříleté dítě, které umí zacházet s videem, stěžuje, že je „příliš složité“ spláchnout záchod. Kdyby mnoho rodičů vidělo své dítě v mateřské škole. Byli by překvapeni, jak jsou jejich děti šikovné a zručné, pokud se ocitnou mimo domov“ (Reichlin, Winkler 2007 s. 116).

6 MOTIVACE K PLNĚNÍ POVINNOSTÍ

„Motivační silou dítěte je jeho vůle“ (Liedloff 2007 s. 104)

Motivace k povinnostem v domácnosti není mnohdy taková, jakou bychom si představovali. Také nevíme, jak děti k povinnostem namotivovat. Nussbaum uvádí jeden z možných příkladů proč tomu tak není (Nussbaum 2006).

„Hlava domácnosti často přenáší na děti, ale i na partnera jen nepříjemné (odpadkový koš, prostírání stolu). To pomocníky frustruje. Zkuste rodinu zapojit. Nechte svého partnera i děti samostatně pracovat a zasahujte, jen když vás o to požádají. Vytvořte si prostor a pomáhejte si. Tak jste spolu, druzí jsou pyšní, že něco zvládnou sami a práce je mnohem rychlejší“ (Nussbaum 2006 s. 80).

Podle Kodleové lze pojem motivace definovat takto: je účinný prostředek formování osobnosti dítěte a jednotlivých součástí. Může se projevit i jako prevence následného řešení problémů v kontextu výchovy (Kodleová 2015).

Bez motivace není efektivní činnost, učení a rozvíjení osobnosti. Jde o širokou škálu motivů: radost z činnosti, radost z toho, že jsem něco nového poznal, že jsem si osvojil novou dovednost, že teď dokážu více než dříve. Neomezuje se tedy jen na odměny nebo tresty (Čáp 1992 s. 81).

Říčan poukazuje na nejužívanější nástroje motivace, které vedou k usměrnění povinností dítěte, mezi ně řadíme pozitivní odměnu - odměna za jednání, které je nám příjemné a schvalujeme jej, ale také negativní - trest za chování, které neuznáváme a má jej dítě zanechat (Říčan 2013).

6.1 Vnitřní motivace

„Známa pomoc v nouzi – POCHVALA A OBVIŇOVÁNÍ – ničí vnitřní motivaci“ (Liedloff 2007 s. 102).

Projevuje se tehdy, kdy člověk vykonává určitou činnost, jen pro činnost samotnou bez toho, aby očekával jakýkoliv vnější podnět, ocenění, pochvalu nebo potrestání. Vnitřní motivace může být ovlivněna výrazným postavením motivace vnější

ve struktuře motivačních činitelů, a to může negativně ovlivnit vnitřní motivaci a následně vést ke snížení úrovně výkonu člověka (Hrabal in Kodleová 2015 s. 13).

6.1.1 Já sám nebo musím

Ve výchově by se měl preferovat podle Kodleové bohatý repertoár metod vnitřní motivace, ale je třeba si uvědomit, že všechny děti touto metodou nelze motivovat. V tomto případě může fungovat motivace vnější. Ta ale bude účinná jen tehdy, pokud dítě bude vedené vychovatelem (Kodleová 2015). S tímto názorem ne zcela souhlasí Kopřiva, který namítá, že vnitřní motivace je úzce spjata s našimi potřebami. Pokud jsou všechny dostatečně uspokojené, cítíme se příjemně a naše pocity jsou kladné. Z tohoto pohledu je vnější motivace nepřipustná, jelikož neuspokojuje všechny potřeby člověka, ale jen jejich určitou, pouhou část. Za vnitřní motivaci Kopřiva považuje to, co děláme a jak jednáme, i tehdy když nás nikdo nevidí nebo na nás nedohlíží a to se konkrétně týká činností nelibých, jelikož takové činnosti jsou méně vyhledávané a mnohdy odkládány. Jsou to činnosti například, které nás doprovází každým dnem, tedy úklid, hygiena, čekání v řadě atd. Tyto činnosti máme většinou přijaté za vlastní, nevnímáme je jako vnitřní motivaci. Z uvedeného vyplývá, že k vnitřní motivaci se neřadí pouze činnosti, které jsou libé a příjemné, ale také činnosti nepříjemné a mnohdy nepřitažlivé (Kopřiva 2008).

6.1.2 Budování vnitřní motivace

Pro udržení a vybudování vnitřní motivace je podle Kopřivy důležité dodržet zásady **tří S a jednoho Z:**

- smysluplnost
- spolupráce
- svobodná volba
- zpětná vazba

(Kopřiva 2008 s. 250)

6.1.3 Vnitřní motivace v praxi

Důležitý je proces při přeměně vnější motivace na vnitřní. Tento proces by měl být cílem výchovy, ale nevyhnutelnou podmínkou je pozitivní emoční atmosféra,

příznivé osobní vztahy mezi dospělým a dítětem a hlavně aplikace vhodných výchovných metod (Krajčová et al., 2009 in Kodleová). S tímto nesouhlasí Kopřiva, který uvádí, že vnější motivaci ve vnitřní prakticky nelze přeměnit. Z „musíš“ se „chci“ nestává (Kopřiva 2008).

Dítě potřebuje, aby mu rodiče a učitelé svým chováním a jednáním byli vzorem, a tím mu ukazovali, jak správně ke svým povinnostem přistupovat. Nemusíme to dítěti stále předkládat a připomínat. Nejdříve bychom však měli začít u sebe, jestli jsme i my naladěni správným směrem nebo za činnost očekáváme „co za to bude“. Dítěti je potřeba vytvářet podmínky, aby ho činnost bavila a hlavně ho zajímala, což mu umožní úspěch a pomůže mu při jeho rozvoji, duševním růstu, tvořivé činnosti a harmonickém vztahu s druhými (Říčan 2013 s. 43).

Vnitřní motivaci je potřeba také podpořit. Podle Říčana je důležité poskytovat dítěti příležitost realizovat se. Zapojit je do každodenního chodu domácnosti. Pro děti jsou velmi atraktivními činnostmi (Říčan 2013).

6.2 Vnější motivace

Představuje situaci, kdy dítě nedělá činnost z vlastního zájmu, ale vlivem působení vnějších motivačních činitelů. Tato motivace je ve svém smyslu instrumentální, protože je nástrojem pro dosažení vnějších motivačních činitelů např. vyhnout se právě trestu (Hrabal in Kodleová 2015).

Uplatňování vnější motivace je výrazně determinované věkem dítěte. V mladším školním věku převládá a většinou bývá účinná. Proces proměny vnější motivace na vnitřní motivaci probíhá v rámci interiorizace vnějších požadavků, zkušeností a poznatků. *Využívání vnější motivace je ve výchovné praxi běžné, ale hodnocení vnějšími motivačními činiteli by neměla být hlavní výchovná strategie, jelikož činnosti motivované z vnějšku bývají většinou vykonávané pod určitým tlakem, napětí a můžou vést k nejistotě až úzkosti.* (Kodleová 2015 s. 15).

Děti vychovávané tímto způsobem se projevují podle Kodleové horší adaptací na školní prostředí, menším sebevědomím a nižší schopností vyrovnávat se s neúspěchem (Kodleová 2015).

7 METODY PODPORUJÍCÍ PLNĚNÍ POVINNOSTÍ

7.1 Tresty

7.1.1 Podstata trestu

„Ve výchovném procesu jsou tresty definované z užšího hlediska jako záměrné navozené výsledky nesplnění stanovených požadavků.“ (Kern in Kodleová 2015 s. 12).

„Spojení nevhodného chování s nepříjemnými zážitky, které modifikují danou činnost jako nežádoucí.“ (Kodleová 2015 s. 12).

7.1.2 Zvyk nebo slabost

Kopřiva poukazuje na neschopnost a neochotu připustit si, že v používání trestů může hrát velkou roli zvyk, nezvládnutí emocí. Emoce jsou spouštěčem, který nás dovede až k trestu. I když si myslíme, že máme vše pevně v rukách, opak je mnohdy pravdou. Trestáme také vlivem mocenských motivů, bezradnosti, pohodlnosti nebo ze svých osobních problémů, kdy nejsme vyrovnaní a uchylujeme se k nejnižším projevům chování. Kopřiva upřednostňuje přirozený důsledek před trestem. Přirozené důsledky se od trestu liší tím, že logický vyplývá z činů nebo provinění. Přirozené důsledky se nedají vymyslet, ale trest je uměle vytvořený, vymyšlený a dítěti nesrozumitelný, nechápe za co je trestáno (Kopřiva 2008). . „*Trest trvá krátkodobě, jen pokud trvá hrozba*“ (Kopřiva 2008 s. 138).

Kopřiva vysvětluje další rozdíl mezi tresty a přirozenými důsledky. Tresty jsou zaměřeny pouze na minulost. Trestá se tedy to, co se stalo, co bylo vykonáno už před nástupem trestu, ale přirozené důsledky se zaměřují na přítomnost a budoucnost, na to co se stane nebo než se něco vykoná. Cesta k přirozeným důsledkům není lehká, protože nás zatěžují vlivy trestání, které jsou uvedeny výše a mnoho lidí se od nich nedokáže oprostit. Kopřiva upozorňuje, že přirozeným důsledkům se musíme naučit vidět je a najít slova, která budou přímo směřovat k problému a zároveň pro dítě srozumitelná a nápomocná k vyřešení problému, který nastal

7.1.3 Sociální tresty

Sociální trestání mívá nejčastěji podobu napomenutí, mimiky nesouhlasu a nespokojenosti, odmítání kladných emočních projevů, přerušení komunikace, ale také křiku a vyhrožování. Chování člověka, které je sociálně trestáno, se oslabuje, někdy až odstraňuje, může být též dočasně utlumeno, v horším případě negativisticky pokračuje. V tomto případě může docházet ke konfliktu, dezorganizaci činnosti a vztahů nebo popřípadně dalšího vývoje osobnosti (Čáp 1992).

Děti mohou vnímat jako trest i způsob, jakým s nimi komunikujeme. Gordon uvádí několik kategorií, které mohou pro dítě znamenat následné pociťování neschopnosti, viny z nepochopitelného provinění „*Neudělal jsem nic špatného*“, zavrženost, vzdálení rodičům „*Nemá mě ráda, protože zlobím*“. Někdy může dítě ve svém „*nevhodném*“ chování pokračovat, jelikož vzdát se chování, za kterým si stojí, by znamenalo potvrzení toho, že obviňováním a hodnocením se rodiče nespletli. Reakce dětí mohou být např.: „*Vždyť ti nic nedělám*“ „*Vždyť to nádobí nikomu nepřekáží*“ Takovéto degradující výroky mohou v dítěti dokonce snižovat sebehodnocení (Gordon 2012).

7.1.4 Psychické tresty

Kopřiva psychické tresty dělí na skupiny, ve kterých se zmiňuje o závažnosti jejich používání a jak je použít ve formě, která je k dítěti respektující.

Jedná se například o:

A. KRITIKU, ZAMĚŘENÍ NA CHYBY

– „*To jsi udělal/a špatně...*“

Vyvolává pocit méněcennosti, neschopnosti. Tento způsob nepřispívá k nápravě chyby nebo příštímu lepšímu postupu.

Respektující formou je podle Kopřivy použití informace (*co se stalo, co vidím...*) či zpětnou vazbu s pozitivním popisem a ukázkou jak nápravu vykonat.

B. LAMENTACI, CITOVÉ VYDÍRÁNÍ

- „*Já kvůli tobě...*”

Komunikace, která začíná právě takovými slovy, v dítěti vzbuzuje pocity viny, manipulace s jejich osobou. Ten, kdo zahájí komunikaci tímto způsobem, chce většinou dosáhnout pocitu soucitu a empatie, ale Kopřiva uvádí, že takto nelze dosáhnout cíle, spíše se mine účinkem. Místo toho nabízí jiné řešení, a to že mnohem více pomůže, když dítě upozorníme na to, jaké mělo jeho chování následky.

C. ZÁKAZY, VAROVÁNÍ

- „*Nedělej to, nebo se ti stane ...*”

Mnohdy se naše komunikace k dítěti stáčí směrem k zakazování a vyhrožování. Často využíváme slova se zápornou předponou „*ne*”. Například slova „*nesahej*”, „*nešlapej*”, „*nelítej*” a další. Dítě, ke kterému vyšleme tento příkaz si nedokáže představit konkrétní „*ne*”. Příčinou je, že myšlení předškolního dítěte je především názorného charakteru. A proto se ze zákazu stane pokyn „*udělej to*”. Konkrétní myšlení, kdy si náš příkaz představí a jednoduše provede.

Měli bychom myslet i na riziko, kdy si dítě varování vezme k srdci. Po té ze strachu z úrazu nebo naplnění varování, může dítěti bránit v rozvoji motorických a dalších dovedností.

V této souvislosti Kopřiva uvádí pojem „*sebenaplnující se obraz*”. Jedná se o ovlivnění psychiky a znejišťování našich obav. Konkrétně se jedná o to, že si dítě v představě odehrává činnost, jak se stane podle zákazu či varování a po nějakém odstupu času se stane. V důsledku toho se dítě bude bát, což k naplnění představ mnohdy napomáhá.

V knize *Respektovat a být respektován* se Kopřiva zabývá ještě několika metodami komunikace, které mohou být pro dítě trestem a narušovat nebo měnit jeho psychiku (Kopřiva 2008).

7.1.5 Fyzické tresty

Cílem

„Ukázat dítěti nesprávnost jeho konání nebo činnosti, zabránit opakování nevhodného chování nebo činnosti a zároveň způsobit jeho mravní očištění, nápravu a upevnění charakteru.“ (Uhl in Kodleová 2015 s. 12).

V 60. letech minulého století jsme se mohli běžně sekat s fyzickými tresty na veřejnosti, a to bez jakýchkoli zábran a výčitek. Biddulph tvrdí, že na základě svých zkoumání a namátkových rozhovorů, mnoho rodičů přiznává, že své děti občas „plácnou“, i když by se bez něj raději obešli. Hlavním důvodem využití tělesného trestu je důvod rychlejšího důsledku. Toto tvrzení vyvrací Kopřiva, který tvrdí, že výchova a provázení dítěte naším světem jde bez fyzických trestů. Mnoho dospělých se vrací myšlenkami zpět do svého dětství a tvrdí, že je rodiče také trestali a vlastně jim to vůbec nevadilo. Biddulph uvádí postřeh z rozhovorů s lidmi, kteří tvrdili opak. Soudil tak z tónu respondentů a razantnosti odpovědí. Některým z nich trestání vadilo a bylo nepříjemné, ale samy si tento fakt nepřipouštěli (Biddulph 1994).

Fyzické trestání

Kopřiva upozorňuje na fyzický trest, který je použit jen v případě nutnosti. Měli bychom umět vyhodnotit, jestli je nutnost jej použít. Při fyzickém trestu je využita převaha dospělé osoby nad dítětem. Trestání se většinou používá v mocenském stylu výchovy (Kopřiva 2008). *„Tělesné tresty ničí vzájemnou lásku a důvěru – a děti jsou ještě více svéhlavější. Naučí se být vůči rodičům imunní. Rodiče, kteří bez problémů dítěti nařezou na veřejnosti či v obchodě, nezískávají žádný vliv nad dítětem, naopak ho ztrácejí.“* (Buddulph 1994 s.66). Podle Kopřivy existují dva odlišné způsoby – zneužití trestu a přiměřené uplatnění převahy. Pokud dospělý užije fyzický trest, jedná se podle Kopřivy, o selhání výchovy a nezvládnutí chování dospělého. V druhém případě jde o přiměřené uplatnění fyzické převahy. Například při nepřiměřeném jednání mezi dvěma dětmi, které je potřeba od sebe odtrhnout s použitím větší fyzické síly. Poté je nutno použít postupy efektivní komunikace (Kopřiva 2008).

Výrok Mertina podle mého názoru velmi vystihuje fyzické trestání. *„Dospělí, kteří uplatňují fyzické tresty si neuvědomují, že dítě není věc, se kterou se ve vzteku*

může praštit o zem nebo ji vyhodit. Zapomínají, že dítě je lidská bytost mající úplně stejnou důstojnost jako dospělý člověk” (Mertin 2015 s.87).

7.2 Odměny

„Sociální odměnou bývá pochvala, úsměv nebo jiný projev kladného emočního vztahu ze strany druhého” (Čáp 1992 s. 84).

..Koncem prvního roku dítě pochopí, co je pochvala, a pochvala nám už zůstane jako důležitá odměna na celý život. Pochvala je jeden z neúčinnějších nástrojů výchovy, jedinečně dítě povzbuzuje. Odměňování sladkostmi je pro dítě do předškolního věku významnou žádoucí odměnou, ale s dalším věkem klesá významnost a dítě ji přijímá spíše jako symbol. Různé předměty bývají odměnou cílovou tj. předem slíbená za nějaký úspěch nebo za nějaké chování, anebo překvapivá (spíše dárek). U cílových odměn musíme počítat s nebezpečím, že stanovíme příliš vysoký cíl. Peněžní odměny nedoporučuji, není jednoduché je správně užívat. Dítě má povinnosti plnit pro svou realizaci a schopnost samostatnosti ne za úplatu” (Říčan 2013 s. 26 – 27).

Říčan zaujímá postoj, že skutečnou odměnou je jen to, čeho si dítě samo nejvíce cení. Zároveň největší odměnou pro dítě je situace, ve které smí spolupracovat s dospělými. Může to být atraktivní výlet nebo nějaká důležitá práce pro rodinu, kdy se dítě bude cítit „dospělé”. U malých dětí platí: chceme-li odměnu docílit, aby se určité jednání či chování opakovalo, musí odměna následovat co nejdříve. Tak se nejlépe vytvoří duševní i mozkové spojení mezi činem a odměnou. U většího dítěte lze pacovat s odměnou, která mu je přislíbena. Dítě se nejen těší, ale zároveň se učí posilovat a pracovat pro konkrétní, avšak vzdálenější cíl (Říčan 2013).

7.2.1 Co je a co není odměna

Stejnou otázku si položil Kopřiva v knize *Respektovat a být respektován*. Měli bychom se zamyslet nad situací, kde je odměna v hlavní roli, protože takové situace význam odměny mění. Např.: v určité situaci se odměna může proměnit na úplatek „*Udělej to, co chci a odměním tě.*” Podle Kopřivy je charakteristikou odměny nerovnoměrný vztah mezi lidmi, kteří se odměňují. Jakmile dítě vykoná určitou činnost, bude očekávat odměnu. V případě, že nebude odměněn, pravděpodobně příští úkon

odbyde nebo jej vůbec neudělá. Odměny zájem o činnost snižují, ale nesnižují zájem jen o konkrétní činnost. Mnohem závažnější je, že odměna snižuje zájem původní, který dříve odměňován nebyl. Kopřiva upozorňuje i na důsledek přílišného odměňování, které má dopad na morální vývoj dítěte. Dítě, které je hojně odměňováno za činnosti, které vykonává, může aplikovat na druhé a svými odměnami si druhé „kupovat“.

Za vhodnou odměnu Kopřiva považuje „*zpětnou vazbu*“. Je nutné si všímat především toho, co bylo na jednání pozitivní. Vyvarovat se musíme též užívání zpětné vazby, jakožto poučování a opravování (Kopřiva 2008).

8 PROČ MÁ MÍT DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU POVINNOST V DOMÁCNOSTI

V knize *12 klíčů k důsledné výchově* se zmiňuje Morrish Ronald Graham o učení se schopnosti zvládání některých běžných činností bez přemýšlení, tzv. zautomatizovaně (Morrish 2003).

Do rodiny nelze počítat pouze lidské bytosti. Patří k ní i společná domácnost, starost o zvířata, zabezpečení potřeb všech členů nebo zalévání se květiny. Všechny tyto skutečnosti na děti působí. Na chodu domácnosti se podílejí všichni její členové. Každý má své stálé povinnosti, jakmile na to stačí, resp. jakmile s něčím dokáže pomáhat. Co všechno můžeme (máme!) po dětech chtít: zalít květiny, vynést odpadky, prostřít stůl, sklidit z něj nádobí po jídle, uvařit čaj nebo kávu, později jednoduchá jídla a co nejdříve jednou za čas i večeři nebo snídani pro celou rodinu. Konflikty kolem úklidu dětských pokojů a společných prostorů patří k běžné náplni rodinné výchovy. Děti nejsou jednoduše líné. Nepořádek, v němž si libují, je projevem touhy po svobodě po autonomii. Velkou výhodu mají děti, jež jsou od batolecího věku soustavně vedeny k návyku uklízet si po sobě (Říčan 2013).

8.1.1 Sociální a morální důležitost

Již kojenec pochopí, že za určité chování přijde maminčin radostný úsměv, laskavá pochvala, zkrátka nějaká příjemnost, odměna. Stejně se naučí, že s jiným jednáním narazí naopak na překážku, odpor, nesouhlas, projev nelibosti, možná i na trest. V tomto smyslu už rozlišuje „dobré“ od „špatného“ (Říčan 2013).

Reichlin poukazuje na fakt, že dítě, ač se nám mnohým dospělým tak nezdá, je velmi schopné, je to takové podceňující. Vhodné by bylo dítě respektovat a důvěřovat mu hlavně v jeho schopnostech. Dítěti důvěru dáme najevo tím, že budeme odolávat zásahu do prováděné činnosti dítěte, kterou vykonává i přesto, že se nám zdá, že si neví rady. Pokud si nebude vědět rady, přijde za námi a poprosí nás o pomoc. Tímto přístupem docílíme, že dítě bude sebejistější a schopnější (Reichlin, Winkler 2007).

Kromě toho, že se dítě naučí důležitým dovednostem – „organizování času, zodpovědnosti a spolupráci – což mu poslouží i v životě, rozdělení úkolů může také

pomoci upevnit jeho sebevědomí a položit základy pocitu sounáležitosti v rodině, že má někde své místo, že někam patří” (Reichlin, Winkler 2007 s. 117). O potřebnosti domácích povinností se zmiňuje Morrish a vyzdvihuje je v souvislosti s upevňováním organizačních dovedností a také seznamování se s postupy správné péče o majetek. Uvádí konkrétní činnosti a k tomu konkrétní dovednosti užitečné pro život. Patří mezi ně: příprava jednoduchého jídla, kde dítě vnímá postupy a důležitost postupů, pak také např. pečlivé umývání nádobí a utírání pracovní desky, při této činnosti si může dítě uvědomit významnost čistoty pro zdraví (Morrish 2003).

8.1.2 Co se v mládí naučíš ...

Rodiče nemohou po dítěti chtít, že bude plně zodpovědné, převeźme veškeré domácí povinnosti bez připomínání a vedení. Mertin potvrzuje výroky rodičů, které vznesli ke svým dospělým či dospívajícím dětem. Jsou to například *„Chceš být dospělý a nedokážeš nakoupit, uklidit si v pokoji, uvařit jednoduché jídlo, zaplatit složenky.”* Tyto konkrétní výpovědi dokládají to, že s povinnostmi je vhodné začít již od útlého věku. Podle Mertina není stanovená hranice věku, kdy začít. Vhodnost zadávání povinností odhaduje dobu, kdy si dítě o práci či činnost samo řekne a chce být jako máma nebo táta. Těchto žádostí si můžeme všimnout už v batolecím věku, intenzivněji poté ve třech letech (Mertin 2015).

„Necháme-li dítě pomáhat při domácích pracích, podporujeme je k uvědomění si dalšího kroku, pojmenovávání postupů a řazení jednotlivých kroků” (Bednářová 2007 s. 84).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

9.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumu bakalářské práce je pomocí kombinované formy šetření, a to strukturovaného rozhovoru s dětmi a dotazníky pro rodiče, zjistit, zda mají děti předškolního věku své „povinnosti“ nebo alespoň jestli mají možnost se s povinnostmi setkat. Budeme shromažďovat názory dětí na pojem povinnost, a zda vnímají činnost, kterou mají doma jako povinnost. Tyto výpovědi se budeme snažit doložit pomocí dotazníků, které jsou určeny rodičům dotazovaných dětí. Dalším záměrem je zjistit jestli děti vnímají, že povinnosti mají hodně nebo naopak žádné.

9.2 Příprava a realizace výzkumného projektu

V šetření budou uvedeny názory padesáti dětí a jejich rodičů na povinnost v domácnosti a jejich důležitost. Děti byly ve skupinách po pěti, tedy celkově deset skupin po pěti dětech ve věku 5 – 6(7) let. Výzkumné šetření bylo vedeno kombinovaně, a to formou rozhovoru s dětmi a dotazníkovým šetřením s rodiči.

Před každou realizací rozhovoru, byla oslovena paní ředitelka a rodiče, zda s dětmi je možné realizovat rozhovor, a zda budou ochotni vyplnit dotazník.

Pro uskutečnění výzkumu byl zvolen strukturovaný rozhovor, ve kterém bylo dětem položeno osm otázek, které se týkaly míry povinností v domácnosti v mateřské škole a kdo všechno povinnosti kolem nás má. Rozhory byly po uskutečnění projektu přepsány a nahrané přeneseny na datové CD. Přepisování rozhovorů bylo mnohdy náročné kvůli mnohačetným vadám řeči nebo hlučnému prostředí ve třídách mateřských škol. Děti, kterých se dotazovalo, velmi překvapily svou autentičností a statečností, jelikož pro mnohé z nich jsem byla cizí. S každou skupinou dětí se hovořilo 15-20 minut, záleželo na výřečnosti dětí. Na závěr byl každý rozhovor ukončen společným zatleskáním.

9.3 Metody výzkumného šetření

Pro výzkum byla použita metoda smíšená, jelikož se vyznačuje mnoha přednostmi, kterých jsme využili pro vypracování práce. *„Mezi kvantitativní a kvalitativní metodologií není kontradiktorní vztah, nýbrž obě se doplňují a kombinace jejich metod umožňuje celistvější poznání.”* (Průcha 2003 s.112). Tento způsob šetření umožňuje kombinaci kvantitativního a kvalitativního výzkumu v jednom šetření. Tato možnost je pro charakter realizovaného výzkumu nejschůdnější. (Hendl 2005) *„Držíme-li se podstatného principu smíšeného výzkumu, který říká, že je rozumné sbírat a analyzovat data pomocí několika metod takovým způsobem, že vzniká směs nebo kombinace dat a výsledků využívá síly a schopnost doplňování jednotlivých přístupů.”* (Hendl 2005 s.62)

Smíšený výzkum se skládá z kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum byl uskutečněn s dětmi předškolního věku. Jiná metoda šetření v tomto případě nebyla možná. Důležitou součástí rozhovorů bylo navázat s dětmi přátelský vztah a vytvořit příjemnou atmosféru. Nevýhodou ovšem bylo, že tato metoda je náročná na dobu trvání, jak uvádí Chráska (2007), jelikož pozornost dětí je velmi krátkou dobu. Kvalitativní metoda je výhodná v přímém kontaktu s respondenty, který poskytuje hlubší probádání výpovědí na základě chování a tónu odpovědí. Bylo připraveno osm otázek, které tvořily strukturovaný rozhovor. Pro rozhovory se vybralo 50 dětí, které byly rozděleny do deseti skupin po pěti dětech. Tito malí respondenti bydlí převážně v Karlovarském kraji. Pět respondentů pochází z Českých Budějovic. Rozhovory se uskutečnily v mateřských školách, kde bylo prostředí pro děti vyhovující a přívětivé.

Strukturovaný rozhovor se vyznačuje předem stanovenými otázkami, které se v průběhu, které se v průběhu dotazování nemění a jsou pevně dané. Otázky zastávají určité pořadí, které se musí dodržet. Tazatel pokládá jasné otázky, zdržuje se jakýchkoliv komentářů a odpovědi si zaznamenává. (Chráska, 2007).

Kvantitativní výzkum jsme využili kvůli časové nenáročnosti dotazovaných rodičů malých respondentů. Cílem této metody je doložení pravdivosti výroků dětí a jak uvádí Průcha 2003 *„Tento výzkum je objasňování jevů na základě vědecké teorie a*

ověřování hypotéz.” (Průcha 2003 s.112). Dotazník je složen z deseti krátkých otázek, které se týkají jak povinností rodičů ve svém dětství, tak povinností dětí dotazovaných, dále se zaměřuje na metody podporující plnění povinnosti. Paní učitelky byly požádány, aby dotazníky rodičům dětí předávaly a vyplnění se uskutečnilo právě v mateřských školách.

9.4 Charakteristika výzkumného souboru

Byla možnost navštívit pět odlišných mateřských škol. Ve kterých probíhala realizace rozhovorů s dětmi. Příjemné bylo setkání s ředitelkami těchto mateřských škol, které vyhověly uskutečnit výzkum. Před výzkumným šetřením byly kontaktovány ředitelky příslušných mateřských škol. Domluvili jsme se na konkrétním termínu a času návštěvy. Ředitelky mateřských škol byly obeznámeny především se strukturou a délkou rozhovoru, o čem pojednává a potřebným počtem dětí pro uskutečnění. Dále všem kontaktovaným byl poskytnut vzor dotazníku, který byl určen rodičům dotazovaných dětí. Upozorněny byly mimo jiné na anonymitu dotazovaných a neodnášení dotazníků na rozmyšlenou domů.

V mateřské škole, ve které byly uskutečněny rozhovory s dětmi jako první, se velmi dobře známe jak s dětmi, tak s paní učitelkou a ředitelkou. Domníváme se, že známost byla výhodnou, jelikož děti nebyly ostýchavé a nebály se promluvit. Realizace rozhovorů v této mateřské škole byla přínosná. Bylo možné zhodnotit rozhovory, zda jsou vedeny správně a také otázky, které byly pokládány, jsou dětem srozumitelné. Dále byla navštívena dvě cizí pracoviště a dvě pracoviště, kam jsem docházela, na praxi při studiu na střední a vysoké škole. Všechny mateřské školy vyšly vstříc požadavkům, byly vstřícné, pohotové, a velmi pohostinné. V některých mateřských školách bylo z organizačních důvodů vedení rozhovorů složitější, ale s dětmi jsme zvládly i podmínky, které nebyly příliš vyhovující.

Překvapivá byla ochota a milý přístup všech ředitelek, které byly osloveny. Zarážející byla i ochota dětí, které mě neznaly a rozhovor absolvovaly bez jakýchkoliv ostychů a náznaků nejistoty.

9.5 Shromáždění výzkumných dat

Osloveno bylo celkem šest mateřských škol většinou z Karlovarského kraje. Z těchto šesti mateřských škol vyhověly pouze čtyři. První polovina rozhovorů byla realizována v průběhu letních prázdnin s menšími problémy. O těchto prázdninách jsou mateřské školy slučovány. V důsledku organizačně ztížených podmínek paní učitelky děti, které dochází v prázdninovém provozu, dostatečně neznají. Tudíž neznají jejich rodiče. V druhé vlně rozhovorů, jsme se setkali s celoplošným chřipkovým onemocněním, kdy mateřské školy slučovaly třídy.

Ve většině případů byla možnost s dětmi odejít do klidné části třídy. V zájmu dětí a jejich pocitu bezpečí nebyly rozhovory realizovány mimo prostory třídy. Ovšem někdy hra ostatních dětí byla natolik zajímavá, že se jí nechaly unést i dotazované děti a odbíhaly pozorností za kamarády.

9.6 Rozhovor s dětmi

Níže jsou přiloženy ukázky dvou rozhovorů. Jeden z nich je z letního období roku 2016 a druhý je z období před zápisem dětí do základní školy pro školní rok 2017/2018. Další rozhovory jsou v příloze na datovém CD.

Rozhovor č.1

2. Dokázal by mi někdo říct co je to ta povinnost? Co to znamená. ... **Že je něco musíš udělat. To že nemůže někdo něco rozbít.**

3. Myslíte si, že je nějaká povinnost i doma? A co třeba. ... **Že nesmíme zlobit, že nesmíme mlátit pejsky. Nesmí se rozbíjet věci. Nesmíš kopat do baráku. Já mám třeba doma povinnost umýt nádobí. ... Že si musí Lucinka naplnit myčku a uklidit, taky to dělám. Že musíme uklidit velkej bordel. Že musíme uklidit hračky. Nesmíme zlobit sestřičky nebo bratříčka nebo rodiče. Uklízet si pokoj. Tím taky pomáháme. Sekat dřevo jako sám. Já musím sekat zahradu. Musím uklízet pokoj skoro**

4. Máte doma někdo zvířátko. ... **Já si hraju se svým pejskem, někdy se sním peru nebo chodím na procházky.** A co když udělá bobečky na zahradě. ... **To nevadí, maminka to sebere. Mám pejsky, o který se starám a dávám jim jídlo a se všema někdy běhám, oni jsou všichni hodní. Já mám doma za zvířátko Ďapinku, která už dvakrát rodila štěňátka.** A jak se o ní staráš? ... **To já jí dávám granulky a vodu každý den, a pak si s ní ještě hraju tak, že s ní chodím na procházky. Já mám kocourka. Já vždycky musím házet našemu psovi aport. Já mám dva psi, dvě kočky a jednu opici a jednu želvu a pomáhá mi celá rodina.** Baví vás se o mazlíčky starat? A co se stane, když nás to nebaví se o ně starat. ... **Tak to udělá maminka. Tak se o něj bude starat maminka nebo mamka.**
5. Myslíš že, by, jsme tady ve školce našly nějakou povinnost? ... **Ano, že nemůžeš rozbíjet hračky nebo hrnečky. Že musíš něco udělat. Že se nesmí ubližovat dětem. Že nesmí být zlý. Že se nesmíme prát.** Proč si myslíte, že taková povinnost je a proč ji máme. ... **Abychom si neublížili. Abychom mohli z něčeho pít. Abychom nerozbili talíře, abychom mohli jíst.**
6. Co se děje když tě nebaví, co máš udělat. ... **Tak to stejně udělám, i když se mi nechce tak to stejně udělám. Třeba když mám sekat zahradu a když jí celou posekám, tak mi tatka zaplatí. Taky to stejně udělám.** Co se stane, když neuděláme tu svou povinnost. ... **Tak mi dá na zadek. Tak mi mamka dá rukou nebo vařečkou. Seřve mě. Tak mi dá tatínek pořádně přes zadek.**
7. Co se stane, když svou povinnost uděláme? ... **Pochválí. Tatka mi zaplatí za posekanou zahradu. Pochválí. Tak mi dá odměnu, třeba čokoládu.**
8. A kdy vás ta povinnost baví nejvíc? ... **Mě to baví odpoledne a večer. Mě každý den. Mě o prázdninách a večer. Mě to baví vždycky. Vždy když chci uklízet pokoj tak si musím pustit písničky aby mi to šlo líp.**

Rozhovor č. 10

2. A já jsem za vámi přišla, protože mám velkou povinnost. Chodím do velké školy a dostala jsem od paní učitelky velkou povinnost. Dokázal by mi někdo říct, co to je to slovíčko povinnost? Když jsem řekla, že mám povinnost. ... **Úkol; úkol.** Ještě někdo, napadne někoho? Cokoli vás napadne.
3. Já jsem dostala tu povinnost si s vámi jít popovídat nebo nikdo jiný má povinnost, když vám maminka řekne, máš povinnost. ... **Mmmm jako povinnost to znamená, že si stavím takový panáčky, který, jsou barevný; Třeba povinnost jako umývat nádobí.**
4. Myslíte si, že máte doma nějakou povinnost? Já mám doma povinnost mamince pomáhat v kuchyni umývat nádobí, utírat nádobí, občas vařit. Máte taky někdo doma povinnost, a jakou? ... **Já zase mám někdy pomáhám umýt nádobí; Já zas mamce pomáhám třeba vařit;** Je to vaše povinnost mamince pomoci? ... **Ano; já se maminky vždycky zeptám a ona řekne ne; ona maminka vždycky umývá nádobí a já skládám lžičky;**
5. Super a máte všichni pokojíček? Kdo se o ten pokojíček stará? ... **My;** Vy? A uklízíte si tam? ... **Jo;** A myslíte si, že je to také vaše povinnost? ... **Jo; ano; no to je naše povinnost;** Je to vaše povinnost uklízet si pokojíček? ... **Ano;** A uklízíte si ho všichni sami nebo vám někdo pomáhá? ... **Mě pomáhá Betinka (pejsek), ale moje Verunka mi taky pomáhá s tím s Romanem; a mě pejsek taky pomáhá, že všechno rozkouše.** Zvířátko – **Já mám pejska Kikinku.** Co máš ty za zvířátko. ... **Buldočka a je celá černá; my máme na zahradě u babičky a u dědy pejsánka; a já mám doma Betinku černou; já mám u táty dva pejsky a já jsem jejich páníček, jeden je celej černej a jeden má černý puntíky a je bílej.** Kdo se o zvířátko stará? ... **To já Kikině vždycky dávám pití a Verunka jí dává zase žrádlo; já jí nalejvám vodu; babička a děda ráno nebo odpoledne jí vždycky dávají před altánek nebo do altánku nebo do kůlny žrádlo; o Betinku se stará táta a večer a odpoledne jí venčí, dávám jí žrádlo; sám se starám o pejska i brácha se o něj stará; já mám křečka bílého, spí**

celý den, protože mu dáváme žrádlo a můžeme ho pustit ven, abychom si s ním hráli; žrádlo mu dává maminka.

6. Má u vás povinnost ještě někdo jiný? ... *Můj brácha jo, že uklízí bobky po pejskovi; Má někdo jiný u vás povinnost než bráška nebo bratranec? ... Moje Verunka a Románek mají povinnost i já, umývat nádobí, když máma není doma a Románek uklidit nádobí kam patří; Má ještě někdo jiný u vás doma povinnost? ... Můj tatínek si stáhl kamiony, ty jsou hustý; My někomu pomáháme, komu to pomáháme? ... Když táta hraje a vždycky prohraje tak mi to dá. To je povinnost?... Ne; Já se ptám na povinnost. Komu pomáháme v té kuchyni. Co má maminka za povinnost. ... Vařit, uklízet, mýt nádobí, uklízet, a ještě prát a péct. Proč chodíme do školky, proč jsme tady? ... Aby maminka mohla dělat na peníze a my si mohly všechno kupovat. Aby maminka s tatínkem mohly chodit do práce a vydělávat peníze, to je vlastně jejich povinnost. Mě by zajímalo, proč máme všichni povinnost. ... Protože, abychom neumřeli hladu. A proč máme třeba povinnost v tom pokojíčku. ... Aby tam nebyl nepořádek; a aby to pejsek nerozkousal, abychom o to nezakoply, A proč má maminka má tu povinnost doma. Proč je to důležité? ... Aby nebyl nepořádek; aby se neprášilo; prát abychom byli čistí.*
7. Co se stane, když tu svou povinnost nedodržíme ... *Tak to bude tam zaprášený, a bude tam nepořádek, bude tam špína, může nám maminka vynadat; když neumyjeme nádobí tak bude špinavý; tak to pejsek rozkouše; že hračky musíme akorát vyhodit; když nebudeme vyhazovat zbytky tak tam bude nepořádek.*
8. Co se stane, když to uděláš a dobře? ... *Maminka mě pochválí; uděláme jí radost; že nám dá odměnu; mě dává vždycky bonbony; dovolí mi pustit youtube.*

10 VYHODNOCENÍ

10.1 Kvalitativní výzkum

1.

14. červen 2016

Tento rozhovor s dětmi byl realizován jako první ze všech.

Pojem povinnost byl dětmi vysvětlen bez jakéhokoli zaváhání: „*Že něco musíš udělat.*“ „*To že nemůže někdo něco rozbít.*“ Tyto odpovědi byly získány od dvou chlapců, kteří se nejspíš s pojmem povinnost setkali, a byl jim patřičně vysvětlen. Pro většinu dětí bylo vysvětlení pojmu i po přiblížení od kamarádů velmi náročné.

Skupina odpovědí na otázku povinnosti doma, směřovala spíše k pravidlům a činnostem, které jsou pro děti nepříjemné a vnímají je jako povinnost, jako například: úklid hraček nebo činnosti, kde mohou rodičům pomoci. Nikoliv samostatné povinnosti, které jsou udělovány. Takovéto pochopení otázky si vysvětlujeme neznalostí pojmu mezi dětmi. Povinnost doma je chápána spíše jako činnost, především pravidla, která podle názorů dětí „musí“ dodržovat.

Zvířata v rodinách dotazovaných zastupují ve většině případů jen zdroj zábavy, nikoliv příležitosti k opečovávání a přebírání odpovědnosti za jeho pohodu a komfort. Odpovědi typu „*Já mám pejska*“ nejsou dle našeho názoru plně pravdivé, jelikož po dotázání *Kdo sebere po pejskovi bobčky?*, byla odpověď dítěte „*Tak to udělá maminka*“. Myslíme si tedy, že zvířata nejsou pořizována dětem pro příležitost učení se, co je povinnost, ale spíše si zvíře pořizují pro radost.

Pravidla byla zmíněná i u otázky. *Jaké povinnosti máme tady v mateřské škole?* Potvrdilo se, že děti vnímají povinnost jako dodržování určitých pravidel, která mají domluvená a zavedená.

Jako příznivé odpovědi jsou vnímány, že děti na otázku co se děje, když tě povinnost nebaví, odpovídaly „*Tak to stejně udělám i když se mi nechce. Taky to stejně udělám. Pustíme si hudbu a jde nám to líp.*“

Nemile překvapil chlapec, který zmínil, že za svou dobře splněnou povinnost dostává finanční odměny. Překvapivá je i povinnost sekání trávy a dřeva. Myslíme si, že

pro dítě předškolního věku se tato práce nehodí. Většina dětí je odměňována také sladkostmi, jen jedno z dětí odpovědělo „*Pochválí mě.*”

Bohužel v této skupině většina zmínila, že po nevykonání povinnosti, je fyzicky trestána.

Rozhovor této skupiny byl, jak je již zmíněno, realizován jako první. Postupem času jsem se ve vedení rozhovoru zdokonalovala.

2.

15. červen 2016

Rozhovor č. 2 byl vedený na stejném pracovišti jako rozhovor první, avšak s jinou skupinou pěti dětí a v jiném dni.

V této skupině byla možnost srovnání, kdy v rozhovoru prvním většina dětí nevěděla co říká k pojmu povinnost, tak v této skupině děti „chrlily” možné definice, konkrétně „*Jako, že to máme udělat.*” „*Když někdo řekne, aby člověk něco udělal.*” Podle našeho názoru se tato skupina ze všech deseti realizovaných rozhovorů nejbližší přiblížila definici výrazu, která se o této skutečnosti zmiňuje v teoretické části: *Z objektivního hlediska lze povinnost chápat jako nutnost nějakého konání, stanovená etickou normou.* Jelikož děti nemají bohaté zkušenosti s normami a etikou společnosti, jsou vázány na konání a pokyny dospělých.

Opět jako v předešlém šetření se setkáváme spíše s pravidly, než s povinností jako takovou. Bylo tomu tak u otázek: **Máme povinnost doma?, Máme povinnost tady v mateřské škole?,** ale přece jen bylo minimum odpovědí mířeno k vykonávání povinnosti „*Pomáhám mámě vysávat.*” „*Já pomáhám mámě uklízet*”, ale opět jsou to činnosti pomocné nežli rutinní a podléhající povinnosti.

Zajímavé je, že v této skupině si děti uvědomovaly, i bez vedení, přirozené důsledky nevykonání činnosti „povinností”, jako je například úraz, úmrtí zvířete, nepořádek. Nejednalo se zde o povinnost spíše o pravidla. Jsou zmiňovány, jelikož před vykonáním povinnosti je důležité myslet na možné důsledky, které nastanou, když je nesplníme.

Poprvé se objevila absence zvířete v domácnosti, kvůli alergii na srst zvířat.

Opět se objevují ve většině odpovědí fyzické tresty. Dále také křik, lamentace a vyhrožování. Setkáváme se poprvé s odměnou jinou než odměnou darovanou a to vyjádření radosti maminky, mazlení se, pusinkování, pláč z radosti.

Děti uváděly, že činnosti je baví jen, pokud mají slíbenou odměnu. Také si z odpovědí můžeme povšimnout, že se jedná o velmi přitažlivé činnosti. „*Zametání schodů.*“ „*Starat se o kočičky*“.

3.

24. srpen 2016

Ve třetím realizovaném rozhovoru se od dětí nedozvídáme, co znamená slovo povinnost, jelikož zmiňovaly pravidla, se kterými se bezprostředně potýkají jak v mateřské škole tak doma. Z toho je možné usuzovat, že děti nemají žádnou zkušenost a povědomí co pojem povinnost znamená.

V průběhu rozhovoru děti objevovaly, co by mohla povinnost znamenat, otázkami mířenými, právě na vykonávání mé konkrétní povinnosti, kterou mám doma já sama. V průběhu realizace rozhovoru se zdálo, že děti ví a znají, na co jsou tázány. Ale po detailním vyhodnocení rozhovoru se ukázalo, že děti zmiňovaly povinnosti, které vykonávají sporadicky nikoli opakovaně, tudíž za ni nenesou odpovědnost.

Na dotaz, zda má povinnost doma ještě někdo jiný, děti odpovídaly „*Maminka musí vařit.*“ „*Táta se musí starat o rybičky*“, ale žádné z dětí si neuvědomilo, důležitost povinností, které zmiňovaly. A to ani po položení konkrétní otázky, **Proč si myslíš, že zrovna to, co jsi říkal je maminky povinnost?** i když byla položena několikrát.

Nevykonání povinnosti je trestáno opět fyzickými tresty. Jako odměny se objevují sladkosti, dárky, především v této skupině jsou velmi potěšující zmíněné odměny typu „*Pusinkuj mě.*“ „*Pomazlí se se mnou.*“ „*Se mnou se zase tulí.*“

Je zajímavé, že se nikdo z dětí nepozastavilo nad důležitost povinnosti, ale každé z dětí si uvědomilo důsledek absence konkrétní povinnosti.

„*Baví mě se starat o Míšánka.*“ „*Starat se o pokojík.*“ „*Vařit s maminkou vajíčka.*“ Tyto odpovědi, byly vyslechnuty po položení otázky, *Která povinnost tě baví*

nejvíce?. Můžeme si povšimnout, že se jedná o činnosti, které jsou pro dítě atraktivní, a zajímavé.

4.

26. červen 2016

Ani v další mateřské škole nezazněl náznak definice pojmu povinnost. I přesto, že několik otázek bylo obměněno k nápomoci. Domníváme se, že za tím stojí ostych. Ale v polovině rozhovoru byla položena otázka „*Co je to povinnost?*” položena znovu, ale ani tehdy děti nedokázaly vysvětlit co je povinnost. Podle toho je možné soudit, že pojem povinnost je pro tuto skupinu velmi těžce pochopitelný, a tento fakt poznamenal celý rozhovor.

Většinou se děti zmiňovaly převážně jen o pravidlech a činnostech, které je osobně baví a také proto, že byly doptávány pomocí konkrétních příkladů. Například se jednalo o to, zda doma pomáhají mamince nebo tatínkovi a s čím pomáhají.

Zvířátka mají doma všechny děti. Z odpovídání dětí bylo cítit nadšení, zájem, odhodlání. Nicméně podle výpovědí lze usoudit, že starost o zvíře nepovažují za povinnost a mnoho dětí přiznalo, že se o zvířátko nestarají úplně sami, ale vždy dohromady s dospělým, konkrétně „*A když budu trošku větší, budu se starat o králíčka já sám.*”

Povinností v mateřské škole je dětmi vnímáno spíše dodržování pravidel, se kterými jsou každý den konfrontovány a je vyžadováno jejich plnění.

Na to, které povinnosti děti baví a nebaví, byly děti dotazovány stejně jako na předešlých pracovištích a opět byly odpovědi velmi podobné předcházejícím. U druhé otázky tomu bylo stejně jen s tím rozdílem, že se jednalo o činnosti dětem nepřítažlivé.

5.

18. srpen 2016

Názor dětí na pojem povinnost v poslední skupině, která byla realizována v tomto období, se velmi lišil od stávajících. Ojedinelé bylo možné vyslechnout, že povinnost může znamenat „škola, domácnost, autoškola”, nebo například „kuchařka”.

V této skupině se děti svými názory přiblížily k definici povinnosti, ale po dalším otázení jaká je povinnost doma nebo ve „školce“ se výroky dětí opět obrátily k plnění povinností. Padly odpovědi jako „*uklízet hračky, být hodný*,“ Podotýkáme, že dříve než byla dětem položena otázka, která měla děti nasměrovat zpět k tématu, vyřkly dvě děti „*oblíkání, dát psovi granule, krmit králíčka*“. Tyto názory je možné považovat za určitou povinnost dětí. Ale krmení zvířat, jak se v průběhu rozhovoru ukázalo, nemají na starosti jen ony samy, ale většina se střídá s rodiči nebo je krmí jen někdy.

U otázky povinnosti někoho jiného v domácnosti se strhla smršť odpovědí. Bylo nutné použít „kouzelné žezlo“ (tužku), aby mluvilo jen jedno dítě, které „kouzelné žezlo“ právě drží v ruce. Jelikož by bylo složité postřehnout odpovědi, které se pro vyhodnocování zdají, že míří k podstatě otázky. „*Tatínek musí vyzvednout penízky*.“ „*Maminka musí chovat miminko*.“ „*Můj tatínek má povinnost platit vodu za celý barák*.“

Jedno dítě jasně a zřetelně zdůvodnilo, proč máme povinnost a vyřklo názor „*Abychom nebyli líní*.“ Ostatní děti nedokázaly zdůvodnit, proč bychom povinnost měli mít všichni. Je tedy zřejmé, že se děti s pojmem povinnost již setkaly, ale nebylo mu věnováno dostatek času, aby byl vysvětlen hlouběji. Tudiž děti nevnímají nezbytnost povinnosti.

Jako motivaci k plnění povinnosti děti většinou uváděly již několikrát zmiňované odměny formou sladkostí, hraček. Kupodivu byla poprvé zmíněna odměna formou zážitku s rodiči, návštěva zdejšího parku s atrakcemi pro děti. Nesmí se opomenout velmi laskavé odměny, jako je pohlázení, objetí od maminky, které děti radostně sdělovaly.

Co se stane, když povinnost nesplníš? Znovu se zmiňují převážně tresty fyzické, ovšem velmi překvapující byl výrok chlapce, který odpověděl „*Museli by jsme to nádobí umýt*.“ Tudiž přirozený důsledek, který se v rozpravách objevil velmi zřídka.

Rozhovor s touto skupinou pěti dětí, byl velmi vyčerpávající, jak výroky dětí, tak ztíženou komunikací se dvěma z nich. Jedno mělo totiž mongolské a druhé vietnamské rodiče. Ale byly velmi snaživé a mnohdy měly velmi zajímavé odpovědi.

Děti se jednotně shodly na definování termínu povinnost, že se něco musí a uváděly tyto názory „*Musíme si uklidit pokojíček.*” „*Třeba musíme si vysát podlahu.*” „*Musíme si vyčistit zuby.*” Je tedy evidentní, že pojem povinnost nemá zastoupení ve slovníku dětí, jelikož povětšinou zmiňují pravidla, které závisejí na opakování a dodržování, které mohou být povinnostmi.

Názory dětí ohledně povinností v domácnosti, se týkaly většinou pomoci rodičům nebo činnosti po konkrétní prosbě rodiče, žádné dítě nezmínilo, že plnilo nějakou povinnost samo každý den a bylo za ni zodpovědné.

Opět se objevují názory dětí, které potvrzují, že zvířata v domácnostech nejsou pořízovány dětem, pro učení se povinnosti a odpovědnosti za něco nebo někoho, ale jako zpestření domácnosti nebo dalšího člena rodiny.

Nicméně výroky na skutečnost co se stane, když povinnost nevykonáme, byly přesně mířené k přirozeným důsledkům. Nastanou, pokud dítě určitou povinnost neprovede. Zde je uvedeno několik odpovědí „*zvířátka budou hlady a mohly by umřít.*” „*V našem pokojíčku bude binec a úplně se v něm ztratíme.*” Vzhledem k tomu, že výzkum probíhal v období čerta a Mikuláše, se objevují odpovědi na otázku. **Co se stane, když povinnost nevykonáš?** „*Odnese mě čert.*” Na otázku: **Co se stane, když povinnost uděláš?** „*Tak si mě čert neodnese.*” Mrzí nás, že mezi dětmi stále panuje strach z odnesení čertem, i když ví, že se tato hrozba nikdy nenaplní. Právě na tyto hrozby a jejich dopad na dítě upozorňuje Kopřiva. A uvádí pojem, který je uveden výše „*sebenaplňující se obraz*” kdy jde o ovlivnění psychiky a znejišťování našich obav. Dítě, si představuje, co se asi stane podle varování. Má obavy, že po nějakém čase hrozí, že se uskuteční.

Děti jsou odměňovány jako v předešlých dialozích opět hmotnou odměnou, většinou se jedná o sladkosti. Jsou ovšem zmiňovány i pochvaly, pohlazení nebo poděkování.

V této skupině byly vyslechnuty v poslední otázce velmi zajímavé odpovědi, jako například „*Mě povinnost baví, když mi mamka dovolí povinnost, která je pro mě dobrá*

a to je vyndávání nádobí z myčky.” „Mě baví, když mě maminka nechá vytírat.” Těmito výroky se zcela vyvrátily úvahy o nevědomosti dětí, co povinnost znamená. Podotýkáme, že jde o jedince, kteří termínu povinnost v průběhu vedení strukturovaného rozhovoru, porozuměly.

7.

23. leden 2017

Termín povinnost této skupině byl velmi těžce vysvětlitelný, i když byly pokládány stejné a mnohem konkrétnější otázky. Stále se zmiňovalo o činnostech, které každý dělá dle své vůle. Nejednalo se zde ani o zmiňování pravidel.

Co se týkalo povinností doma, děti byly těch názorů, že se jedná o úklid pokojů, o uspokojování základních potřeb jako je jídlo, spánek, hra. Jedná se o povinnosti, které jsou ještě jako pomocné činnosti, z nichž se plnohodnotná povinnost může stát. Jsou zmiňovány už v několika předešlých rozpravách.

Zvířata vlastní většina rodin, ale veškeré povinnosti kolem zvířat podle odpovědí dětí přejímají rodiče nebo blízcí dospělí.

Děti v této skupině nevnímají, co povinnost znamená, a odpovídají. Že povinnost doma mají jen ony a nikdo jiný. Proto bylo uznáno za vhodné zařadit jako konkrétní příklad povinnosti své a členů naší rodiny. A i přes to děti nedokázaly popsat povinnosti jejich členů rodiny.

Za neplnění povinností se objevují fyzické tresty a bohužel i jeden fyzický trest („facka”). Po splnění povinnosti děti dostávají odměny ve formě sladkostí, hraček nebo nehmotnou odměnu, konkrétní odpověď chlapce „*Milovat se* (pusinkovat), *pomazlit se*.”

Děti většinou uvádí, že povinnost je baví, pokud jim rodič pomáhá nebo je poblíž. Na otázku: **Kdy tě povinnost nebaví?**, byly odpovědi mířeny spíše na činnosti, které nejsou dětem libé.

V této skupině bylo slovo povinnost naprostou novinkou v jejich slovníku. Proto si můžeme povšimnout odpovědí, které nesouvisí s otázkami, které byly pokládány i

s různými obměnami a zjednodušováním. Není zde poznat, zda děti pojmu během dialogu porozuměly, neboť stále tápou, o čem jsme si povídali.

8.

30. leden 2017

V tomto dialogu děti vysvětlily pojem povinnost jako práci nebo to, co musíme udělat.

Velmi potěšující u této skupiny byl fakt, že se často neodchylovaly od tématu, tudíž jejich výroky, byly přesně formulovány. I když termín povinnost není plně zakotven v jejich slovníku.

Povinnosti dětí doma, jsou většinou pomocné úkoly, které zadává rodič. Pozoruhodné je, že pouze na tomto pracovišti chlapec zmínil určitou povinnost, kterou vykonává sám a to opakovaně jedná se o vysávání a vytírání.

V této skupině nebyly potřebné další návodné otázky, jelikož děti vždy odpověděly k první položené otázce velmi kultivovaně a celými větami. Jako například po poležení otázky: **Má povinnost doma ještě někdo jiný, kromě nás dětí?** Přiložena je velmi zajímavá odpověď: *„Rodiče mají povinnost uklízet, a kdyby nám něco nešlo tak nám pomůžou.“* Dále byl položena otázka: **Proč chodíme my děti do školky?** Děti svými výroky velmi překvapily, jelikož takové odpovědi byly nečekané. Jako například *„Jsme malí a rodiče chodí do práce, proto musíme do školky.“* *„Chodí do práce a babičky a dědečkové nemají čas, proto musíme do školky.“*

Při otázení se: **Proč povinnost máme my i naši rodiče?**, byly dech vyrážející odpovědi *„Protože je to těžký.“* *„Protože to vypadá jako by jsme byly sluhové a sloužily rodičům.“* U druhé odpovědi nejde jednoznačně říci, co tím dítě přesně myslelo. Můžeme se domnívat, že považuje vykonávání povinností doma jako službu někomu druhému, která je na obtíž nebo má s povinnostmi negativní zkušenost, kdy na základě této zkušenosti vyhodnotil, že slouží nikoli, že provádí prospěšnou činnost.

Velmi potěšující výrok byl na otázku: **Máme povinnost v mateřské škole?**, kdy chlapec pohotově odpověděl „*Ano, ustýlat si postýlky*“ dalšími názory byly například „*Srovnávat pyžamka.*“ *Musíme pracovat a uklízet.*“

Za vykonání povinnosti opět hojně převažovaly odměny sladké a hmotné. Za zmínku stojí odpověď velmi tiché a klidné holčičky, která ve chvílce ticha, když kamarádi přemýšlely vyřkla „*Muchňat se s maminkou*“ po tomto výroku měla na tváři krásný úsměv. Dále se objevovaly odměny jako pohlazení, pochvala.

Velmi rmoutící ovšem jsou po vlídných odměnách tresty, kde znovu převažují tresty fyzické nebo zákazy a křik.

Na otázku **Kdy vás povinnost baví a kdy nebaví?** Děti většinou nedokázaly odpovědět, a jak se říká, střílely od boku. Když se děti doptávalo zvládla většina odpovědět. Zmíněny jsou jen ty nejzajímavější odpovědi „*Mě to vlastně ani nebaví a ani baví, já to dělám když je potřeba.*“ „*Maminka dělá vše za mě.*“

Zde si můžeme povšimnout, jak pojem povinnost dětem dělá velké obtíže, jelikož jednou se přiklání k jednomu tvrzení a v jiné otázce se zmiňují o odlišném jednání. Nejsme si jistí, zda tento rozhovor vedl k cíli nebo zda nebyly děti nezmateny záludnými otázkami.

9.

31. leden 2017

V této skupině se dlouho navozoval pocit bezpečí a klidu, jelikož děti byly velmi ostýchavé a byl z nich cítit strach a odtažitost. Proto bylo nutné se k otázkám na předních pozicích mnohokrát vracet pro vysvětlení.

Poprvé za celý výzkum byly zmíněny odpovědi na pomoc v domácnosti „*Já pomáhám tatínkovi, když pracuje.*“ Většinou se děti zmiňovaly o maminkách v kuchyni, praní, atd., ale nikdo se nezmínil o práci nebo povinnosti otce. Možná byla otázka ovlivněna zmíněnými praktickými činnostmi povinností v domácnosti z mé strany. Povinnosti jiných členů rodiny, jsme společně sestavovaly za pomoci vysvětlování, protože děti nedokázaly odpovědět na první otázku. Postupně děti odpovídaly „*Malý bráška občas také něco musí uklidit.*“ „*Maminka uklízí nádobí.*“ „*Maminka musí dětem dělat jídlo a pítí.*“

Za nedodržení povinnosti se bohužel opět používají fyzické tresty, nebo také zmíněné odepírání komunikace s rodičem.

Když povinnosti vykonáš a velmi dobře? Děti chvilku přemýšlely a velmi pěkně odpovídaly „*Nebude se na nás maminka zlobit.*” „*Nedá nám na zadek.*” „*Bude si se mnou povídat.*” „*Mě nic nedává.*” Objevují se jako ve všech rozhovorech odměny hmotné, ale také pochvaly, jako „*Pochválí mě a řekne, že jsem šikulka.*”

V této skupině jsem si vyzkoušela jaké je vést rozhovor s někým, kdo neví, na co se ho druhý ptá a neví, jestli může odpovědět i když to nebude správně. Tento rozhovor byl jeden z nejdelších, obsahově však strohý.

10.

1. únor 2017

Na tomto pracovišti byla položena otázka: **Co znamená slovo „povinnost”** ? neozval se nikdo. Po cíleném navedení otázkami, děti odpovídaly „*Úkol*” nebo mimo otázku, ovšem jedno děvčátko odpovědělo konkrétně: „*Povinnost je umývat nádobí.*” Je patrné, že termín povinnost ve slovníku dětí nemá žádné zastoupení. Teprve po jeho vysvětlení byly schopny si pod tímto pojmem něco představit.

K otázce, zda mají děti povinnost doma, byl uveden konkrétní příklad z mé strany, abych se předešlo uhýbání od tématu. Tento krok se ukázal jako správný, protože všechny děti odpovídaly k věci, například: „*Pomáhám mamě umýt nádobí. Já zas pomáhám mamce vařit. Maminka vždy umývá nádobí a já skládám lžičky.*” Z těchto konkrétních výpovědí vyplývá, že samostatnou povinnost nemají, spíše se jedná o dobrovolnou pomoc s některou z domácích prací.

Máte dětský pokoj? Bylo další otázkou pro děti. A o dětský pokoj se starají děti podle výpovědí všechny samy. Byla položena otázka, jestli vždy samy, tak se objevilo pár odpovědí, že u některých pomáhá sourozenec popřípadě rodič. Děti odpovídaly na základě vedení rozhovoru přesným směrem, že úklid pokoje je jejich starost, není to ale nemusí to být pravda, spíše se jedná o úklid hraček a činnosti s nimi spojenými. Na tomto pracovišti všechny děti mají doma zvíře. Převládají psi. Na otázku: **Kdo se o zvíře stará?** většina odpověděla, že „*Já.*” Po konkrétním dotazování jak vypadá starost o zvíře, vyšla najevo především starost o potravu a zábavu. Velmi hojné zastoupení zvířat

bylo překvapivé. Tento fakt lze vnímat jako skvělou příležitost k tomu, jak učit děti povinnostem. V tomto rozhovoru se jeví, že děti zvířata mají spíše pro zábavu a i krmení považují za součást zábavy.

Na dotaz zda má doma povinnost ještě někdo jiný. Byly ohromující pohotoví odpovědi dětí. Většina odpovídala, že povinnost má sourozenec, byla tedy potřeba děti navést, aby se zamyslely, zda mají povinnost doma jen ony a sourozenci nebo i někdo jiný. Cílem této otázky bylo, aby každé dítě na položenou otázku odpovědělo. Ale Martina, která seděla vedle mě, byla natolik pohotová, že dokázala reagovat ihned na mé otázky. Tím umlčela kamarády, ale většinou je inspirovala. Podle pohotového reagování je možné vysvětlit, jak děti vnímají povinnosti rodičů. Dalo by se říci že, je pro ně samozřejmé jaké povinnosti rodiče plní pro chod domácnosti. Většinou si neuvědomují, stálost a opakování těchto povinností zajišťujících chod domácnosti.

U tohoto rozhovoru bylo potvrzeno, že děti nevnímají docházku do školky, jako prostor pro učení a setkávání se, ale jako místo, kde čekají na rodiče, až přijdou z práce, ve které vydělávají „ty“ peníze.

Potěšující je, jak děti dokázaly pojmenovat důsledky nevykonání povinností, ale je spíše pravdou, že k jejich pochopení je dovedl až tento rozhovor.

Tento rozhovor byl vyhodnocen jako jeden z velmi zdařilých a podnětných.

Kvalitativním výzkumem bylo zjištěno, že děti předškolního věku pojem povinnost neznají a je pro ně velmi složitý. Ale vnímají, že některé činnosti je potřeba vykonávat, ovšem nepřikládají jim velkou váhu. Čímž se potvrdilo, že děti nevnímají každodenní povinnost, které rodiče vykonávají, aby byl zajištěn chod domácnosti. Pokud některé z dětí zmínilo, že má povinnost, jednalo se o činnosti pro něj zábavné a přitažlivé. Převládající metody používané k plnění povinnosti byly odměny a tresty. Kdy odměna byla zmiňována z velké většiny hmotná, ale pár dětí se zmínilo i o odměně nehmotné. Z trestů převažovalo fyzické trestání nebo odepření něčeho co je pro dítě milé.

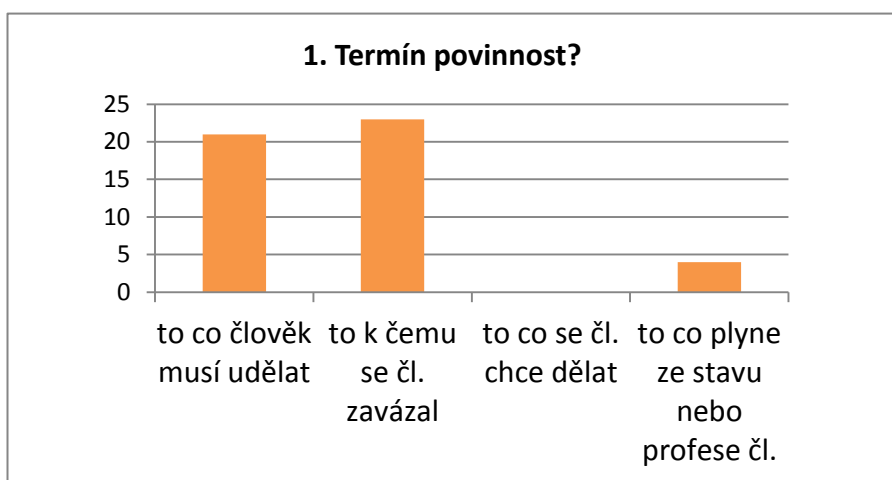
10.2 Kvantitativní výzkum

Cílem kvantitativního výzkumu bylo podložit pravdivost výroků dětí, se kterými byl veden dialog. Dotazníky byly určeny rodičům dětí, se kterými byly realizovány rozhovory. Podmínkou bylo vyplnit dotazníky v mateřské škole a hned je odevzdat paní učitelce.

Vyhodnocením dotazníků po jednotlivých pracovištích, bylo zjištěno, že výroky dětí souhlasí s odpověďmi rodičů.

Dotazník je uveden v příloze. Rozdáno bylo 50 dotazníků, z nichž se vrátilo pouze 47.

Výsledky kvantitativního výzkumu jednotlivých pracovišť byly následně zpracovány. A zaměřili jsme se na četnost odpovědí u vybraných otázek z dotazníků určených rodičům.

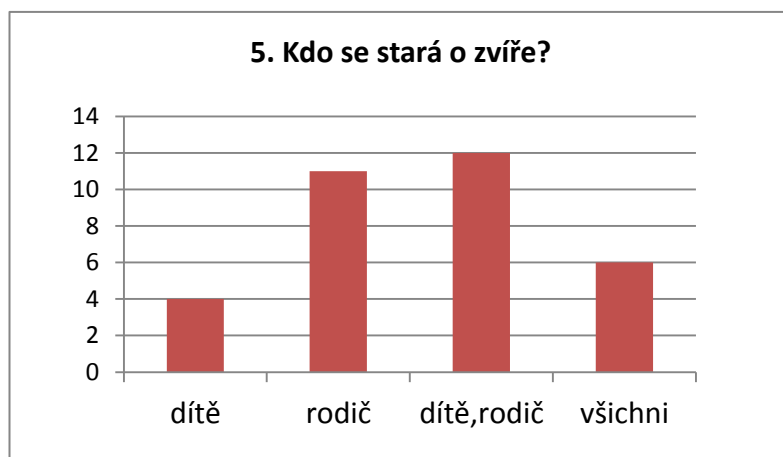

Graf 10.1 Pojednává o vysvětlení pojmu povinnost.

V grafu 10.1 si můžeme, povšimnou, že dotazovaní z 48% , tedy 23 rodičů odpovídaly že termín povinnost znamená to k čemu se člověk zavázal, dále pak 44% tedy 21 rodičů zakroužkovalo definici pojmu, to co člověk musí udělat, zbylých 8% tedy 8 rodičů označilo jako odpovídající definici pojmu, to co plyne ze stavu nebo profese člověka.

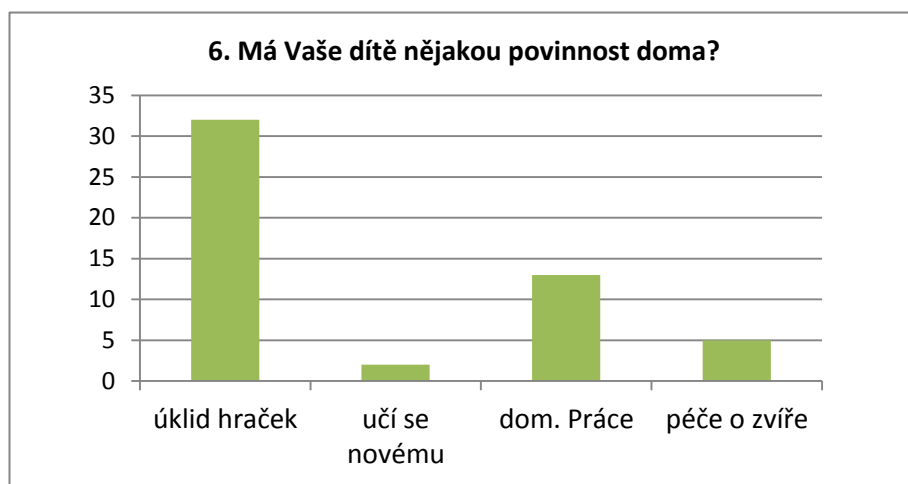
Znamená to, že rodiče většinou vnímají povinnost jako něco, co člověk musí. S variantou zvnitřnění, tedy s tím, že také chce, nepočítal nikdo z rodičů.

Z tohoto grafu vychází, že většina povinnost považuje to k čemu se člověk zaváže slibem, domluvou nebo smlouvou. Můžeme si povšimnout, že pokud dítě pojem povinnost znalo, zacházelo s ním právě, tak jak odpovídala většina dotazovaných rodičů.

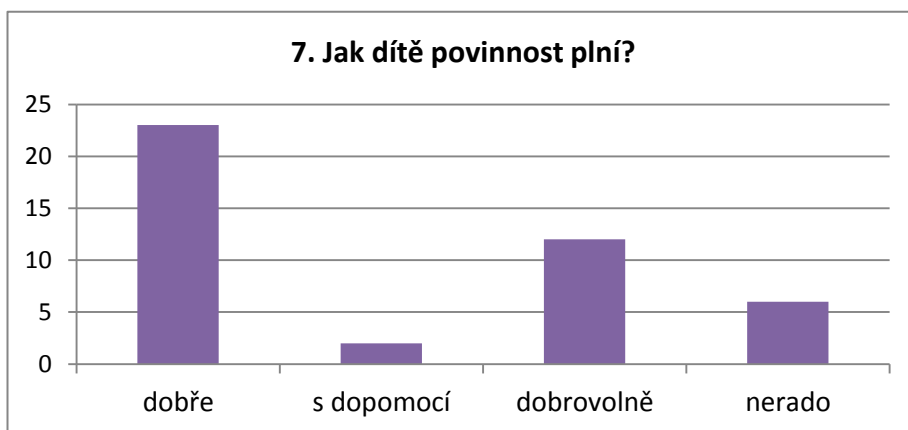
Graf 10.2 Ukazuje kdo z rodiny zajišťuje péči domácího zvířete.

Je patrné, že nejčastější je v péči o zvíře kombinace dítě a rodič. Zde to činí 36% tedy 12 dotazovaných. Ve většině domácnostech 33% se o komfort zvířete stará rodič. Tudiž se nepotvrdila hypotéza, že o domácí zvíře převážně pečuje dítě, tím pádem nemá povinnost. Z grafu je patrné, že je minimum domácností, kde se o zvíře stará pouze dítě, konkrétně se jedná o 12% tedy 4 odpovědi. Dalších 18% tedy 6 dotazovaných uvedlo odpověď, že se o zvíře starají všichni členové domácnosti. Ze 47 dotázaných má v domácnosti zvíře 33 rodin tedy 69% zvíře a převážně proto, že zvířata mají rádi. V opačném případě zvíře nevlastní pro nedostatek času či prostoru nebo trpí alergiemi někteří členové rodiny.

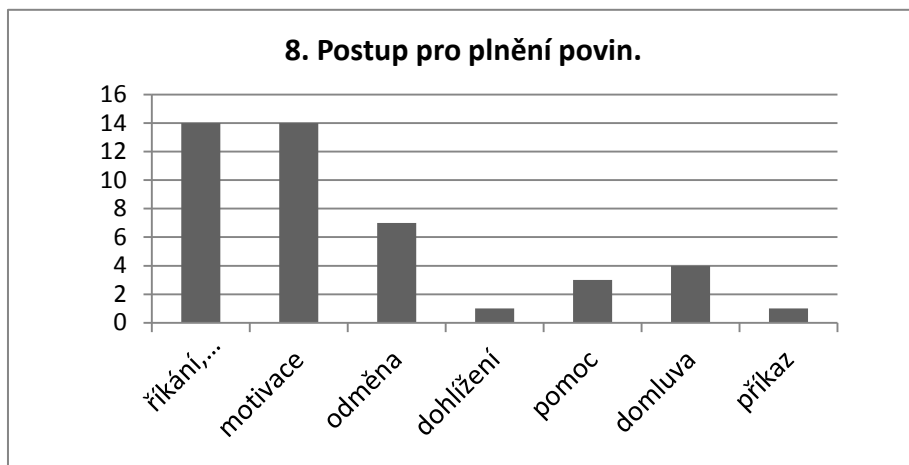
Graf 10.3 Pojednává o povinnostech dětí v domácnosti.

Většina rodičů uvádí, že dítě má doma povinnosti. Konkrétně uváděli úklid hraček, což odpovídělo 62%, tedy 32 dotazovaných. Domácí práce jako úklid nádobí, vynášení koše, vysávání, utírání prachu a pomoc v kuchyni uvedlo 25% tedy 13 rodičů. Zbýlých 13% odpovídělo, že mají děti povinnost starat se o zvíře nebo, že se povinností učí něčemu novému. Zde můžeme vidět, že i pro rodiče pojem povinnost není jednoduchým pojmem, jelikož jak uvádím výše v rozhovorech, je úklid hraček spíše pravidlem nežli povinností.

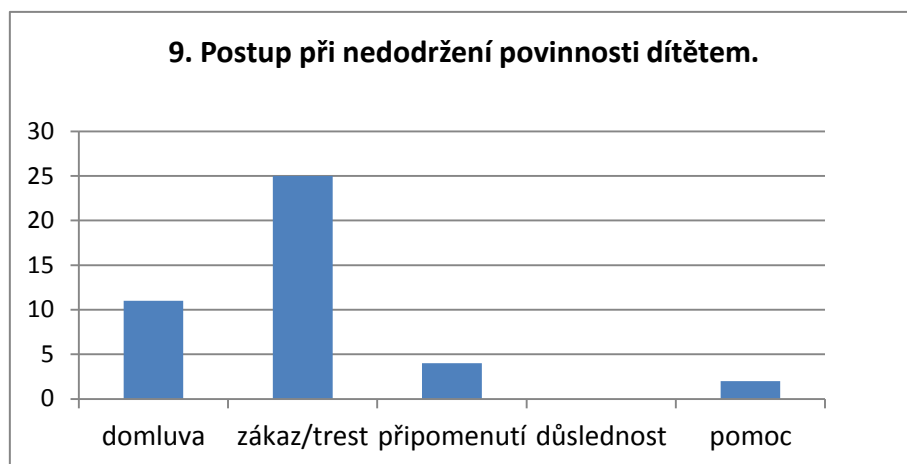
Graf 10.4 Se zabývá tím, jak dítě svou povinnost plní z pohledu rodičů.

Z grafu lze vyčíst, že většina rodičů je s plněním povinností svých dětí spokojená, jedná se 53% tedy 23 rodičů. Velmi překvapující je názor rodičů, že děti svou povinnost plní dobrovolně. Takto odpovídělo 28% tedy 12 rodičů. Tento výsledek potvrzuje výpovědi dětí. Někteří rodiče uvedli, že děti své povinnosti neplní rády nebo spíše jen s dopomocí.

Graf 10.5 Zobrazuje metody, které rodiče používají pro plnění povinností dětí.

Z grafu vyplývá, že 32% tedy 14 rodičů využívá metodu říkání nebo připomínání a stejný počet rodičů využívá motivaci pro plnění povinností. 16% tedy 7 rodičů uvádí, že děti odměňuje. Zbylé odpovědi byly v pořadí pomoc dítěti při povinnosti, domluva nebo přikázání či dohled. Podle výpovědí dětí, je velmi četnou odměnou převážně hmotná. Není ale zřejmé, co mysleli rodiče, kteří uvedli odpověď, že děti motivují.

Graf 10.6 Postup rodičů při nedodržení povinnosti dítětem.

Bohužel se potvrdilo, že výpovědi dětí nejsou mylné a převážně se objevuje trest a to z 60%, což je 25 dotazovaných. Dále se hojně objevuje domluva, kterou činí 26% tedy 11 dotazovaných. Je dobré brát v potaz, že na tuto otázku neodpověděli všichni dotazovaní. Někteří rodiče na tuto otevřenou otázku v dotazníku neodpovídali a nechali pole prázdné nebo jej vyškrtli.

11 Diskuse

Na základě rozhovorů se zjistilo, že pojem povinnost je pro děti velmi složitým a neznámým termínem. U žádného dítěte jsme se nesetkali s tím, že by mělo povinnost, kterou vykonává pravidelně, opakovaně a nese za ni plnou odpovědnost, byť by to bylo třeba zalévání jedné určité květiny, nebo krmení křečka. Všechny činnosti, které děti vnímají jako povinnosti, probíhají nepravidelně, na upozornění rodiče. Jsou tedy spíše jednorázovými úkoly. Často se v rozhovorech zmiňovala jako povinnost dodržování pravidel, nesmíme se bít, musíme být hodní aj. Je patrné, že děti mají oblast pravidel lépe zmapovanou, ale vnímají ji spíše jako společnou domluvu než jako závazek vůči dospělým. Jediná činnost, kterou bychom mohli vnímat jako pravidelnou povinnost, je v jedné mateřské škole ustýlání postýlek po odpoledním odpočinku. Na základě těchto výsledků lze konstatovat, že obsah slova povinnost je pro děti velmi nejasným pojmem. Domníváme se tedy, že většina dotazovaných se s tímto termínem nesetkala, tudíž nemá své opodstatněné místo ve slovníku dětí. Absence tohoto slova může zapříčinit, že děti nevnímají důležitost a potřebnost povinnosti v domácnosti. Je zajímavé, že starost o domácnost má v očích dětí maminka, pouze jedno dítě zmínilo otce. Ovšem z výsledků kvantitativního výzkumu jsou rodiče toho názoru, že děti povinnosti mají a ve velké většině je plní dostatečně. Lze však předpokládat, že ani rodiče nevnímají povinnost zcela přesně. Většinou se jedná o jednorázové úkoly, které dětem ukládají. Děti tyto činnosti, ale nepovažují jako povinnost, spíše za způsob zábavy. Na tento fakt poukazuje Hallowel a říká, že většina činností a povinností se vyvine ze hry. Činnosti, které jsou pro dítě přitažlivé, ze kterých je nadšené, přeje si je nebo je oddané. Nacvičování a disciplína vedená přes tyto činnosti vydrží. Na rozdíl od těch, do kterých se dítě cítí být nuceno, má strach z trestu po vykonání nebo je již bezmyšlenkovitě poslušné (Hallowel 2016).

V našem případě se toto tvrzení odráží v tom, že rodiče povinnost nevnímají jako činnost dobrovolnou, zatím co děti ano. Můžeme očekávat, že pokud bychom s povinnostmi vycházeli ze zájmu dětí, mohly by děti povinnosti vnímat jako zajímavé a příjemné, ne pouze jako nutné zlo.

Pro nácvik povinností je potřeba děti motivovat. Zajímalo nás, jaké metody jsou užívány pro motivaci dětí k plnění povinností. Všechny děti odpovídaly, že vždy nastane

odměna nebo trest, bohužel se nejčastěji jednalo o trest fyzický. Kdy se rodiče snaží docílit toho, aby se jednání již neopakovalo. Podobně je tomu také v definici Kerna, „*Ve výchovném procesu jsou tresty definované z užšího hlediska jako záměrné navozené výsledky nesplnění stanovených požadavků.*” (Kern in Kodleová 2015 s. 12). Je politováníhodné, že vůbec nebyla zmíněna možnost motivovat děti smyslem povinnosti, pozitivními důsledky a přínosem, který plnění povinnosti rodině či jednotlivci přináší.

Dotazovaní rodiče uváděli, že jako děti měli také své povinnosti a svým dětem je přidělují stejně tak. Již však bylo zmíněno, že se nejedná o povinnosti dlouhodobé, ale spíše o jednorázové úkoly. Není zde předpoklad k zautomatizování vykonávané činnosti. Když si uvědomíme, jaký přínos má vykonávání přiměřené povinnosti pro výchovu (např. Pekařová 2005), musíme konstatovat, že je škoda, když rodiče tento výchovný prostředek nepoužívají. O jeho užití v mateřských školách, si netroufáme vynášet úsudky, protože výzkum není doplněn o názory učitelek mateřských škol. Z praxe však víme, že se v mnoha mateřských školách střídají děti v povinnostech hospodářů, péči o květiny, úklidu nádobí apod. O tom, jestli je mateřská škola schopna suplovat absenci tohoto výchovného prostředku v rodině, můžeme pochybovat.

ZÁVĚR

Tématem této bakalářské práce byla problematika povinností dětí předškolního věku v domácnosti. Bakalářská práce byla tvořena ze dvou částí, z teoretické a praktické. Teoretická část se zabývala vymezením pojmu povinnost, důležitostí zastoupení povinností v domácnosti, za které zodpovídá dítě. Dále se zabývá blíže různými druhy motivací, které podporují plnění povinnosti a také jaké prostředky se využívají při splnění či nesplnění povinnosti.

V praktické části byly zpracovány názory, myšlenky, formulace dětí na toto téma a mimo jiné byly zpracovány dotazníky, které vyplňovaly rodiče dotazovaných dětí v prostředí příslušných mateřských škol. Pro přiblížení jak skupinové rozhovory probíhaly, jsem přiložila výpovědi dvou skupin dětí, ostatní jsou uvedeny v příloze na datovém CD. Dalším zjištěným a nemilým faktem, jsou fyzické tresty, které se v rodinách hojně využívají jako prostředek při nevykonání či nesplnění povinností. Za kladné splnění povinností jsou většinou děti odměňovány sladkostmi nebo hračkami, ale je zde i poměrně velká část, která je odměňována i jiným způsobem než hmotnými odměnami, jako je například pochvala, pohlazení, společný zážitek s rodiči a další.

Kvantitativní výzkum byl využit se záměrem na podložení výroků dětí. U každého pracoviště jsem porovnála dotazníky s výpověďmi dětí. Ukázalo se, že odpovědi dětí byly pravdivé, nelze to však jasně doložit, jelikož děti zvládají využívat svou fantazii prakticky všude. Následně bylo vyhodnoceno všech 47 dotazníků dohromady a vyšlo najevo, že většina rodičů podle svého názoru přidělují dětem povinnosti, které však lze vnímat spíše jako jednorázové úkoly. Z výpovědí dětí je patrné, že to co rodiče považují za povinnost dítěte, dítě jako povinnost nevnímá. Toto zjištění můžeme považovat za pozitivní a přínášející poznatek. Kdy povinnost či úkol v oblasti péče o domácnost, je pro dítě spíše hrou a radostí. Tato cesta se v budování vztahu dětí k povinnostem jeví jako příznivá a určitě pro mne jako cesta, kterou se chci vydat jako učitelka a třeba v budoucnu i jako matka.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika předškolního věku, Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 1. vyd. Brno: Computer Press, a. s., 2007, 212 s. ISBN 978-80-251-1829-0

BIDDULPH, Steve. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. Rádci pro rodiče a vychovatele. 139 s. ISBN 80-7178-155-x.

BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 4. vyd. Přeložil Eliška Neckařová. Praha: Portál, 2011. Rádci pro rodiče a vychovatele. 133 s. ISBN 978-80-262-0032-1.

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 1996. 302 s. ISBN 80-85866-15-3.

FABER, Adele a Elaine MAZLISH. *Jak mluvit, aby se děti lépe učily - doma i ve škole: [rady pro rodiče dětí od 4 do 18 let]*. 1. vyd. Přeložil Eva Vrůblová Brno: Computer Press, 2010. 198 s. ISBN 978-80-251-2961-6.

GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených: řešení konfliktů mezi rodiči a dětmi*. 1. vyd. Praha: Malvern, 2012. 307 s. ISBN 978-80-87580-06-6.

HALLOWELL, Edward M. *Šťastné dítě, šťastný dospělý: pět kroků, jak v dětství zasít semínka celoživotní spokojenosti*. 1. vyd. Přeložil Jana SRBOVÁ. Praha: Práh, 2016. 279 s. ISBN 978-80-7252-642-0.

HANZOVÁ, Marie, Miloslav KODÝM a Marta KREMLIČKOVÁ. *Práva a povinnosti našich dětí*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995, 107 s. ISBN 80-7187-007-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Pohodoví rodiče - pohodové děti: podporujeme vývoj dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2015. 173 s. ISBN 978-80-262-0856-3.

- KODLEOVÁ, Lujza. *Tresty vo výchove*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o. 2015. 104 s. ISBN 978-80-8168-167-4
- KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008, 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.
- LACINOVÁ, Lenka, Petra, ŠKRDÍKOVÁ. *Dost dobrý rodiče, aneb, Drobné chyby ve výchově dovoleny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 160 s. ISBN 978-80-7367-442-7
- LIEDLOFF, Jean. *Koncept kontinua: hledání ztraceného štěstí pro nás a naše děti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2007, 174 s. Nová éra. ISBN 978-80-86685-79-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vyd. Praha: Portál, 1994, 108 s. ISBN 80-7178-853-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: SPN, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
- MERIN, Václav. *Ze zkušeností dětského psychologa*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. 224 s. ISBN 978-80-7478-764-5
- MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 2016 s. ISBN 978-80-7367-857-9.
- MORRISH, Ronald G. *12 klíčů k důsledné výchově*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. Rádci pro rodiče a vychovatele. 135 s. ISBN 80-7178-786-8.
- NOVOTNÁ, Věra a František BRABENEC. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí: komentář*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86-131-31-9.
- NUSSBAUM, Cordula. *Rodina? S přehledem!: zvládejte každodenní chaos suverénně a s úsměvem*. 1. vyd. Přeložil Lenka Pecharová Praha: Grada, 2006. Clever life. 132 s. ISBN 80-247-1793-x.
- Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, xvii, 731 s. Komentáře (Wolters Kluwer). ISBN 978-807-4783-692.
- PEKAŘOVÁ, Lidmila. *Jak žít a nezbláznit se: psychologie dítěte od předškolního věku do dospělosti*. Olomouc: Poznání, 2006. 200 s. ISBN 80-86606-49-X.

PEKAŘOVÁ, Lidmila. *S.O.S.: skutečné příběhy ze života partnerů, rodičů a dětí a řešení jejich problémů*. 2. vyd. Olomouc: Poznání, 2016. 189 s. ISBN 978-80-87419-51-9.

PREKOP, Jirina. *I rodiče by měli dělat chyby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. Rádci pro rodiče a vychovatele. 112 s. ISBN 978-80-7367-766-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. aktual. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

REICHLIN, Gail a Caroline, WINKLER, *Výchova dětí 1000+1 rada pro každou situaci*. 1. vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2007. 162 s. ISBN 978-80-251-1638-8

ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. 131 s. ISBN 80-7178-418-4.

ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 176 s. ISBN 978-80-262-0343-8

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 247 s. ISBN 80-246-0877-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. I., Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8

Velký naučný slovník M/Ž. 1. vyd. Praha: DIDEROT, 1999, ISBN 80-902723-1-2

WEIKERT, Annegret. *Výchova dítěte: osvědčené rady a řešení pro rodiče dětí každého věku*. 1. vyd. Přeložil Simona Hoskovcová. Praha: Vašut, 2007. 324 s. ISBN 978-80-7236-527-2.

WEST, George Kenneth. *Novákovi potřebují pomoc: vyberte svá řešení výchovných problémů*. 1. vyd. Přeložil Hana Loupová. Praha: Portál, 2004. 248 s. ISBN 80-7178-879-1.

WINGET, Larry. *Za svoje děti si můžete sami, aneb, Jablko nepadne daleko od stromu: jak vychovat zodpovědné a tvůrčí rodiče*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2012. 277 s. ISBN 978-80-249-1805-1.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - Dotazník

Příloha č. 2 - Strukturovaný rozhovor otázky

Příloha č. 3 - CD nahrávka rozhovorů

Dobrý den,
jsem studentka Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích oboru Učitelství pro MŠ. Chtěla bych v rámci své bakalářské práce provést výzkum, který se zabývá povinnostmi dětí v předškolním věku. Chtěla bych Vás proto požádat o věnování pár minut času pro vyplnění krátkého dotazníku. Dotazník je plně anonymní a dobrovolný. Sdělené informace budou zpracovávány jen pro potřebu bakalářské práce. Děkuji za Vaši spolupráci.

1. Co podle vás nejvíce vystihuje termín *povinnost*.

- a) To co člověk musí dělat.
- b) To k čemu se zavázal. (slibem, smlouvou, domluvou)
- c) To co se člověku chce dělat.
- d) To co plyne ze stavu nebo profese člověka.

2. Měli jste jako děti nějakou *povinnost* doma?

- a) ano
- b) ne

3. Myslíte si, že by se děti měli zapojovat do chodu domácnosti?

- a) ano Proč?.....
- b) ne Proč?.....

4. Vlastníte nějaké zvíře v domácnosti?

- a) ano Proč?.....
- b) ne Proč?.....

Pokud jste odpověděli na otázku č. 4 **ne**, přejděte na otázku č. 6.

5. Kdo se o zvíře stará?

- a) dítě
- b) rodič
- c) Někdo jiný.....

6. Má Vaše dítě nějakou povinnost doma?

- a) ano Kterou?.....
- b) ne

Pokud jste odpověděli na otázku č. 6 **ne**, pokračujte až otázkou č. 10.

7. Jak dítě svou povinnost plní?

.....

.....

8. Co děláte, aby dítě plnilo svou povinnost?

.....

.....

9. V případě nedodržení povinnosti, je postupováno?

.....

.....

10. Ovlivní povinnost dítěte v domácnosti, jeho život do budoucna?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď

.....

.....

ROZHOVOR SE SKUPINOU 5 PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ VE VĚKU 5 – 6 LET

- 1. Přišla jsem dnes za vámi dětmi, protože mám povinnost, kterou musím udělat a to je, povídat si s vámi.**
- 2. Věděl by někdo z vás, co znamená, když jsem řekla slovo povinnost? (Co to znamená?)**
- 3. Máš ty doma nějakou povinnost? (Máte doma zvířátko? Kdo se o něj stará? Máš pokojíček? Kdo se o něj stará?)**
- 4. Je povinnost i doma? Jaká? Kdo ji má? Proč si myslíš, že ji má?**
- 5. Myslíš, že ve školce by se povinnost našla? Kde? Proč si to myslíš? Proč zrovna tohle?**
- 6. Co se stane, když povinnost neuděláš nebo nedodržíš?**
- 7. Co se stane, pokud povinnost uděláš správně a pečlivě?**
- 8. Kdy tě povinnost baví nejvíc? Kdy tě povinnost baví nejméně**